Б-11-19.

1921 - 1931.

СПОМЕНИЦА

О ПРОСЛАВИ ДЕСЕТОГОДИШЊИЦЕ УДАРАЊА ТЕМЕЉА ФАБРИКЕ ХАРТИЈЕ

МИЛАНА ВАПЕ.

В-III-19
658.114:676(497.11)
(147425) 3300

1921 - 1931.

СПОМЕНИЦА

О ПРОСЛАВИ ДЕСЕТОГОДИШЊИЦЕ
УДАРАЊА ТЕМЕЉА ФАБРИКЕ ХАРТИЈЕ

МИЛАНА ВАПЕ.

Ова сведочанска хартија исписана
искључиво овој Споменици израђена
је по моме оригиналном рецепту

7 Септембра 1931 год
Београд

Милан Вапа

бр. инвентар 8996

БИБЛИОТЕКА
ГРАДА БЕОГРАДА

Његово Величанство Краљ Александар I.,

Изволео је присуствовати генералној проби фабрике на дан 13/26 марта 1924 год.

Захвалност Њ. В. Краљу.

Спомен плоча

Освећена и постављена на дан прославе десетогодишњице
30 септембра 1931 год.

30/17 септембра 1921 године.

Станите! Данас на овом празном земљишту има да падне прво мој зној. Под капљицама мога зноја, над костима оних дичних синова мајке наше отаџбине који, у одбрану сваке стопе ове крвљу натопљене земље, дадоше своје животе са светим аманетом нама који остадосмо после њих: да на ратним попришћима изградимо државу са новим културним установама, — на том светом месту, знајте, има да изникне једна од првих весница нашег новог културног живота. Ту има да заблиста првенац праве и савремене индустрије, жариште рада и привредног напретка, велика и модерна фабрика фине хартије.

Милан Вапа.

Г. М. Вапа у средини без капута са пијуком у рукама.

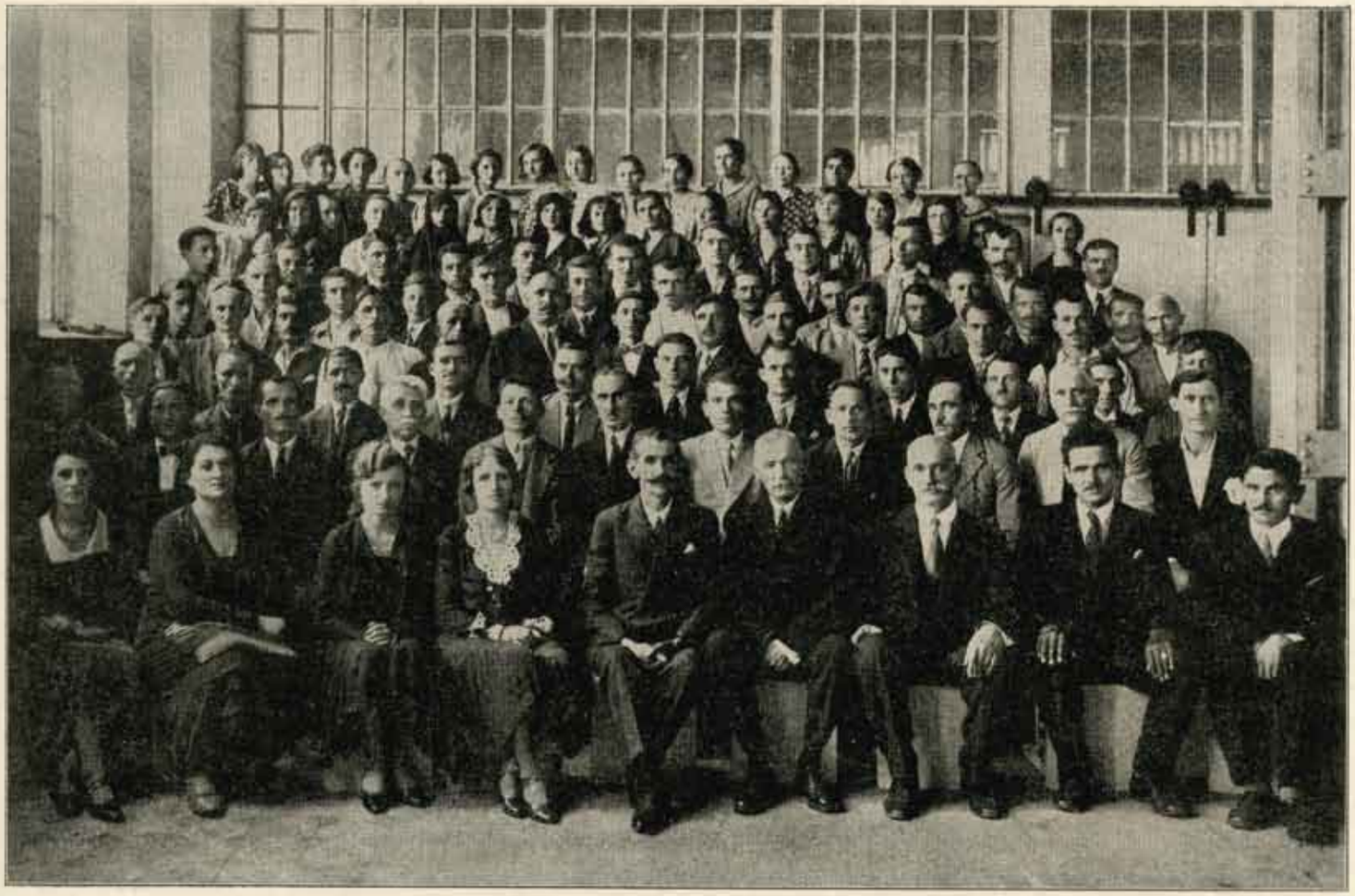

Целокупно фабричко особље са г. Миланом Вапом на челу приликом одржане конференције 23 Августа 1931 године. До г. Вапе, г-ђа Вапа, највреднији сарадник његов на послу — на страној кореспонденцији пуних 10 година

Блед, 24-VIII 1931 год.

МАРШАЛАТ ДВОРА
Бр. 2068

Господине,

Маршалату Двора част је известити Вас, да је Његово Величанство Краљ благоволео примити упућени му телеграфски поздрав од стране особља фабрике хартије г. М. Вапе, као и молбу за постављење спомен плоче у фабрици — и наредити ми, да Вама и целокупном особљу изјавим захвалност на поздравима, а узиђивање спомен плоче изволео је одобрити.

Маршал Двора
Ђенералштабни бригадни
Ђенерал
А. Димитријевић, с. р.

Господину
Драгомиру Драгутиновићу
директору фабрике хартије
Милана Вапе
Београд

Његовом Величанству Краљу Александру I.
Блед

Целокупно особље фабрике хартије Милана Вапе, са г. Вапом на челу, сакупљено као једна велика породица у конференцију ради утврђивања програма за десетогодишњу прославу од оснивања фабрике, на почетку свога рада у националној верности једнодушно поздравља Ваше Величанство као заштитника рада и реда.

Уједно најпокорније молимо Ваше Величанство за дозволу да на дан прославе свечано узидамо спомен плочу, која има да остане поколењима, а у знак захвалности на највишу посету Вашег Величанства на генералној проби 1924. г., јер срећа којом је тада Вашим Краљевским присуством озарен први корак у раду фабрике и дао резултате без и најмањег дефекта, Богу хвала и данас је прати.

Живео Краљ.

Живео Краљевски Дом.

Адм. директор фабрике
Милана Вапе
Драгомир Драгутиновић

МИЛАН ВАПА, индустријалац, сопственик фабрике фине хартије

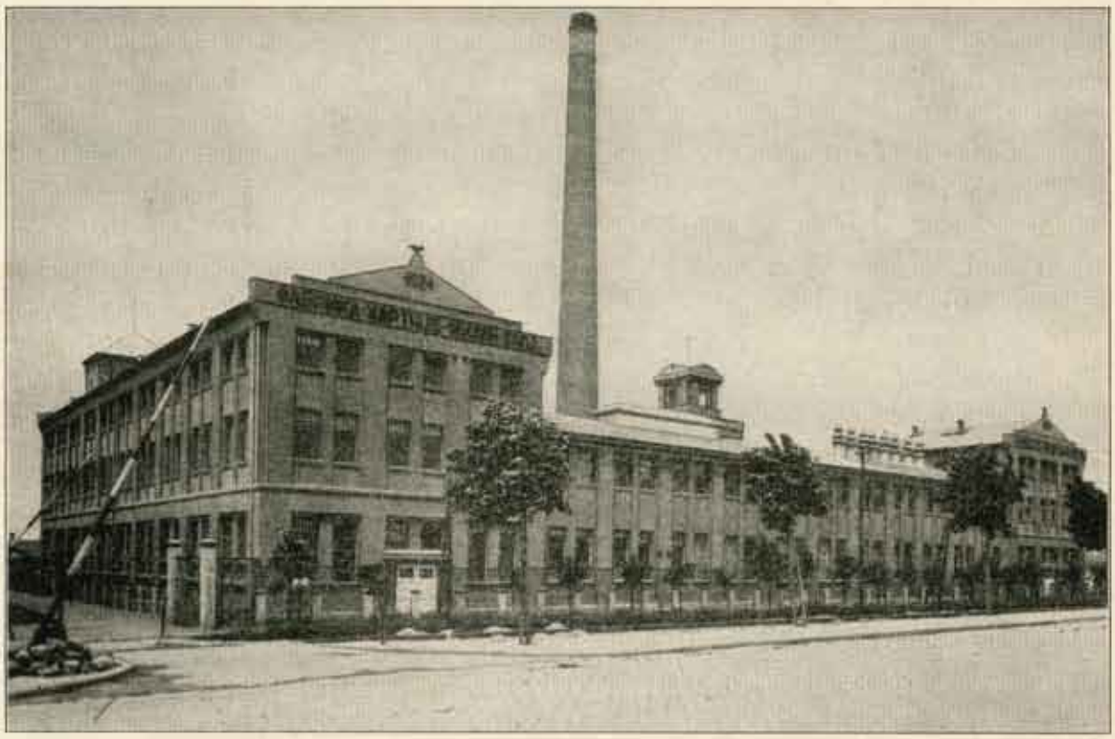

Фабрика фине хартије Милана Вапе, индустријалца у Београду

Фабрички водовод – приземље, са магацином за сиров материјал на спрату. Водовод снабдева фабрику са 12,000.000 литара дневно савске воде. Магацин прима до 100 вагона сировине.

БИБЛИОТЕКА
ГРАДА БЕОГРАДА

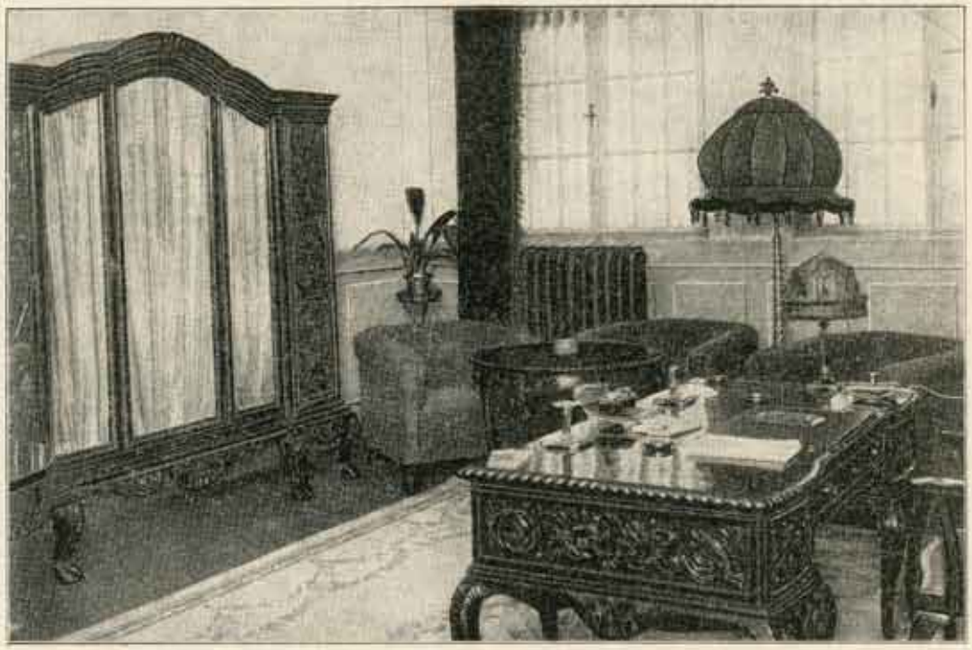

Кабинет шефа фабрике Милана Вапе

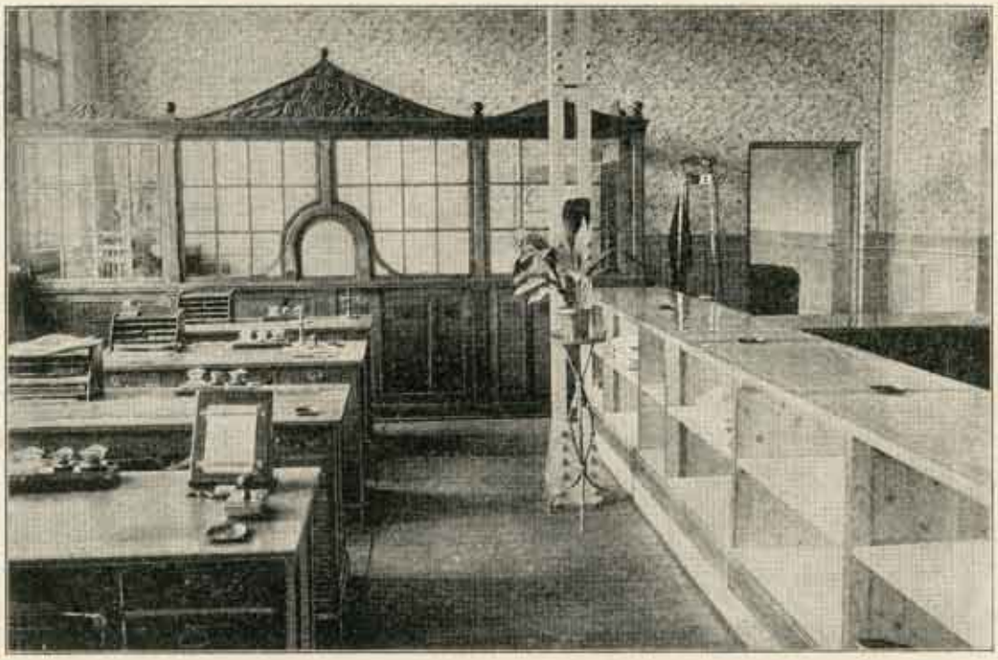

Фабричка канцеларија са благајном

бр. инвентара

БИ.
ГРАДА БЕОГРАДА

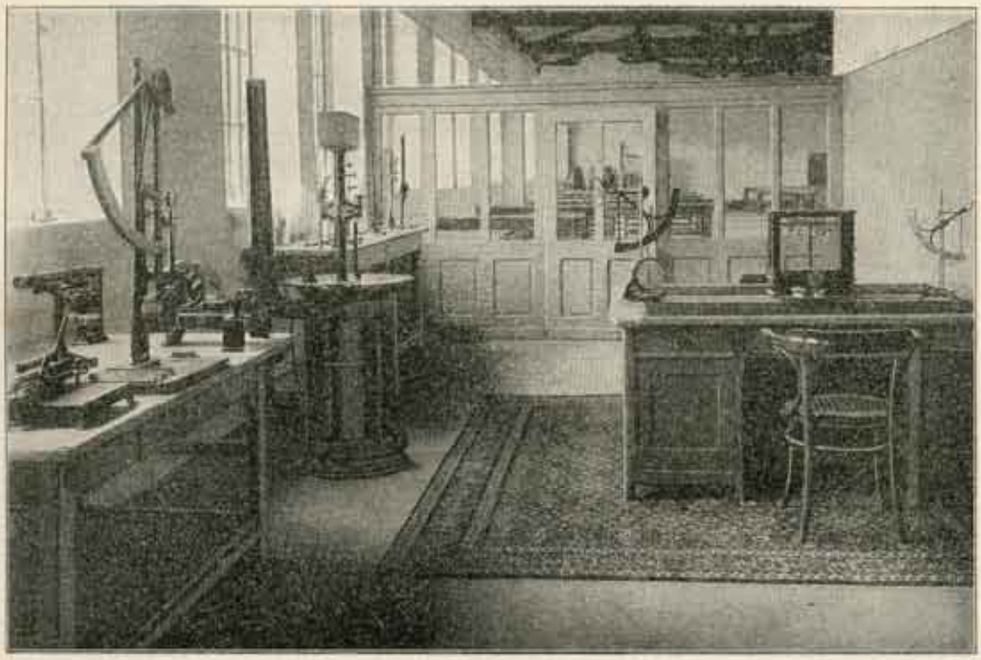

Фабричка лабораторија

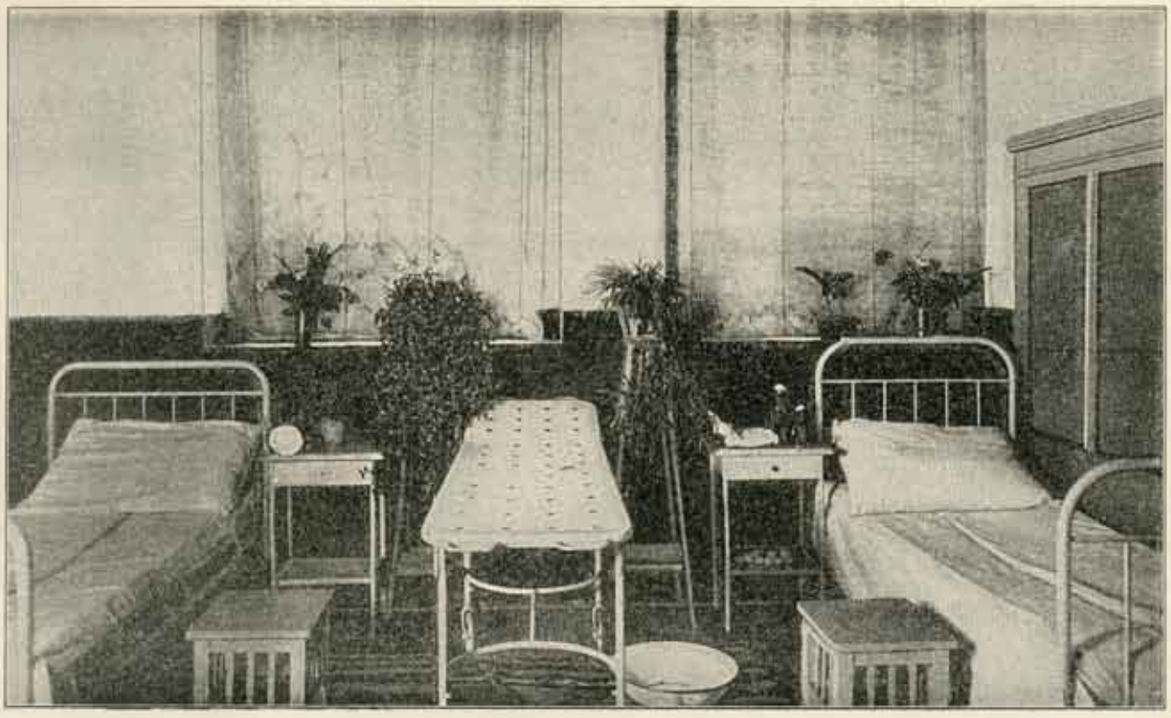

Фабричка амбуланта за прву помоћ

бр. инвентара 8995

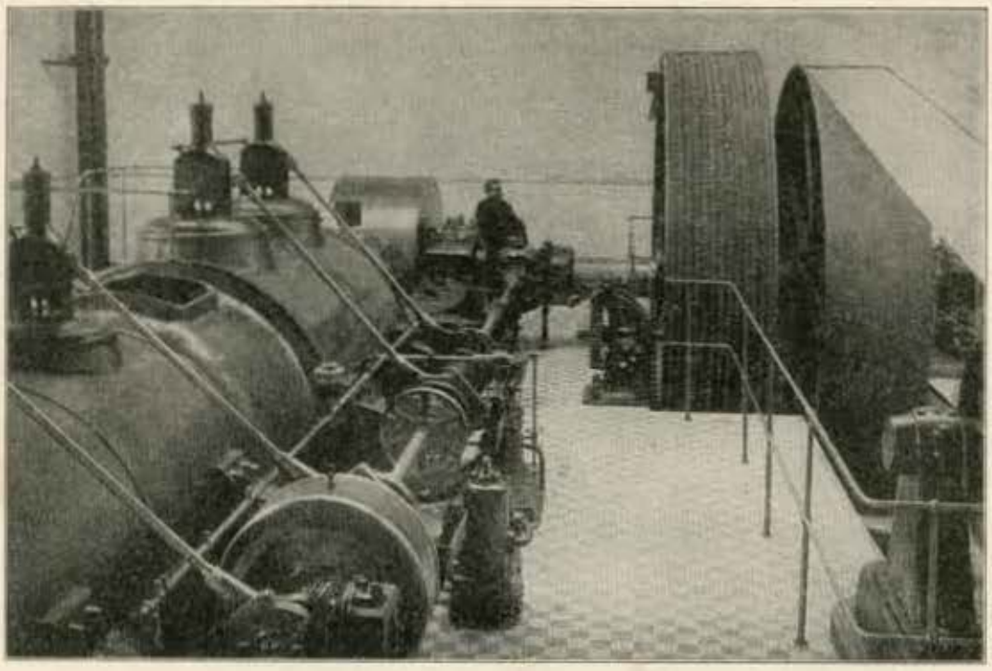

Фабричка електрична централа од 1000 коњских снага са генератором од 500 коњских снага

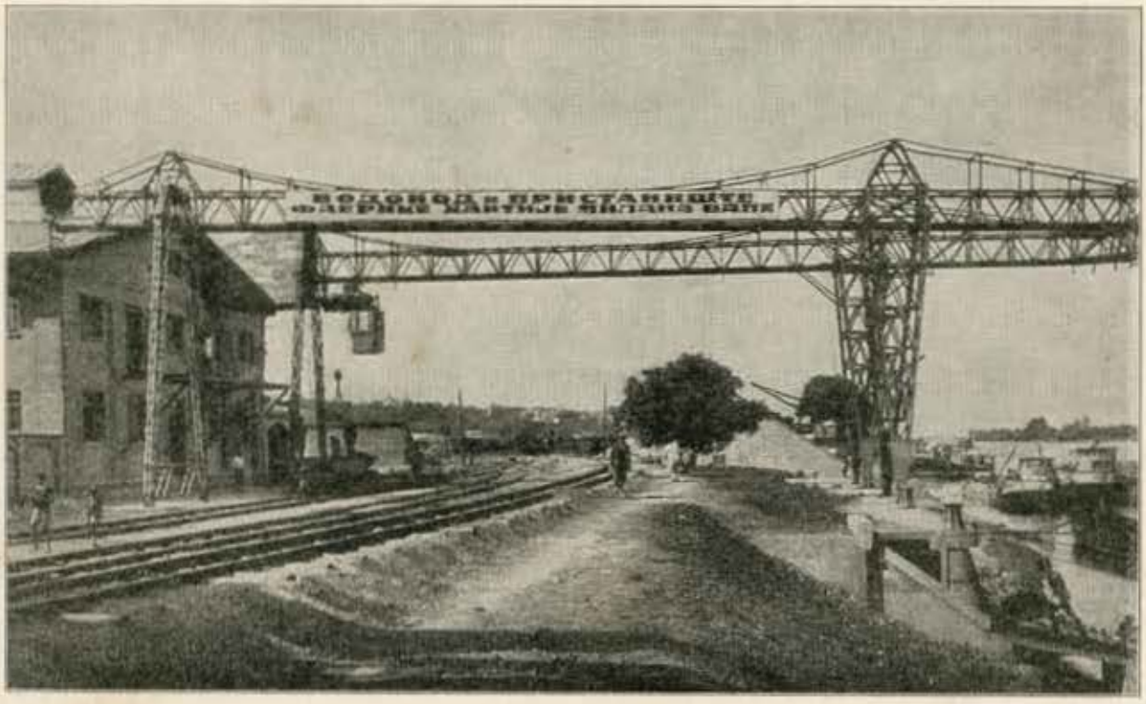

Фабрички индустријски колосек са сопственим пристаништем и електричном дизалицом за истовар и утовар робе

Пренос угља и пуњење силоса сваких 24 сата 4–5 вагона угља

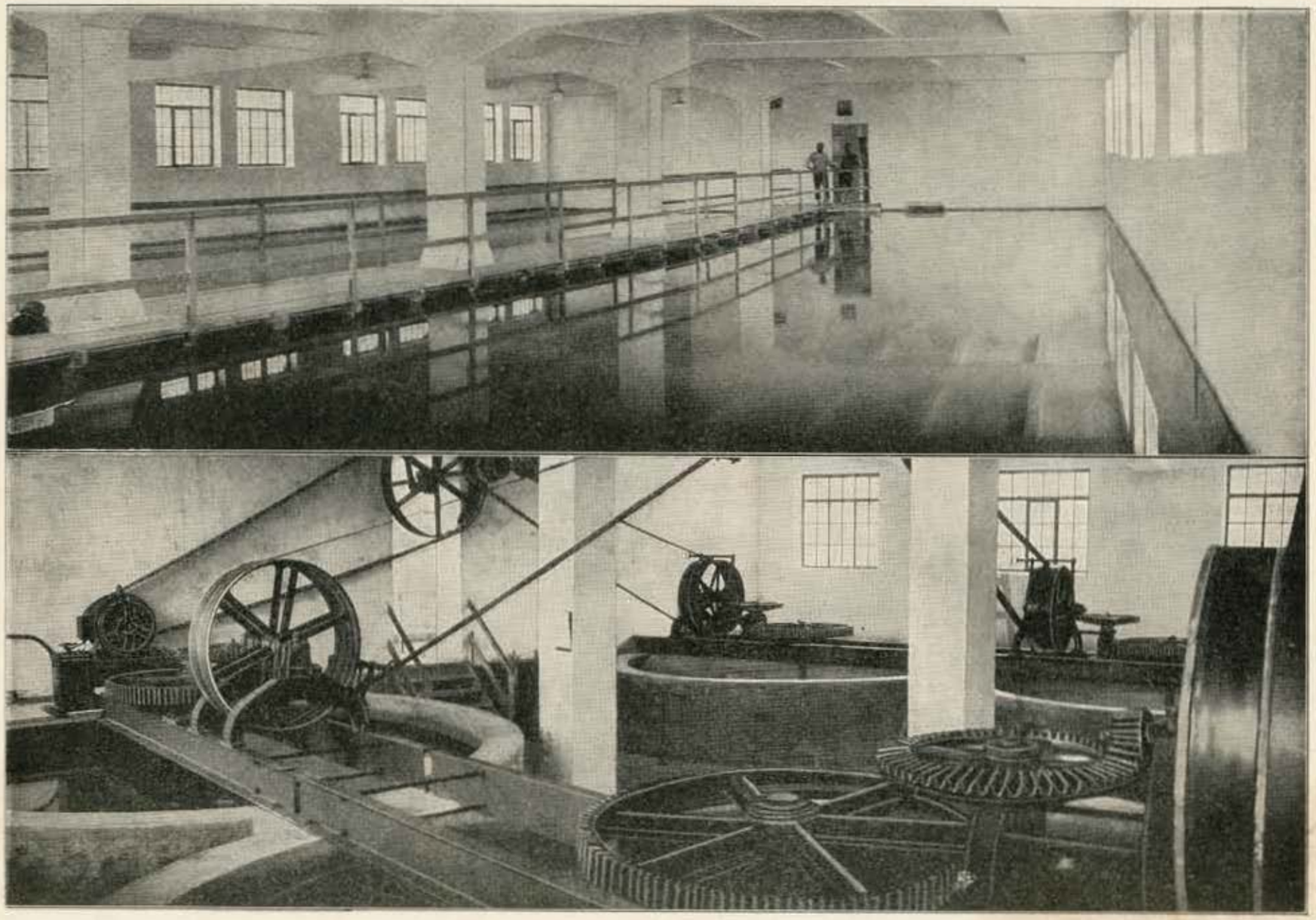

Унутрашњост фабричког водсвода: басени за таложење и филтри.

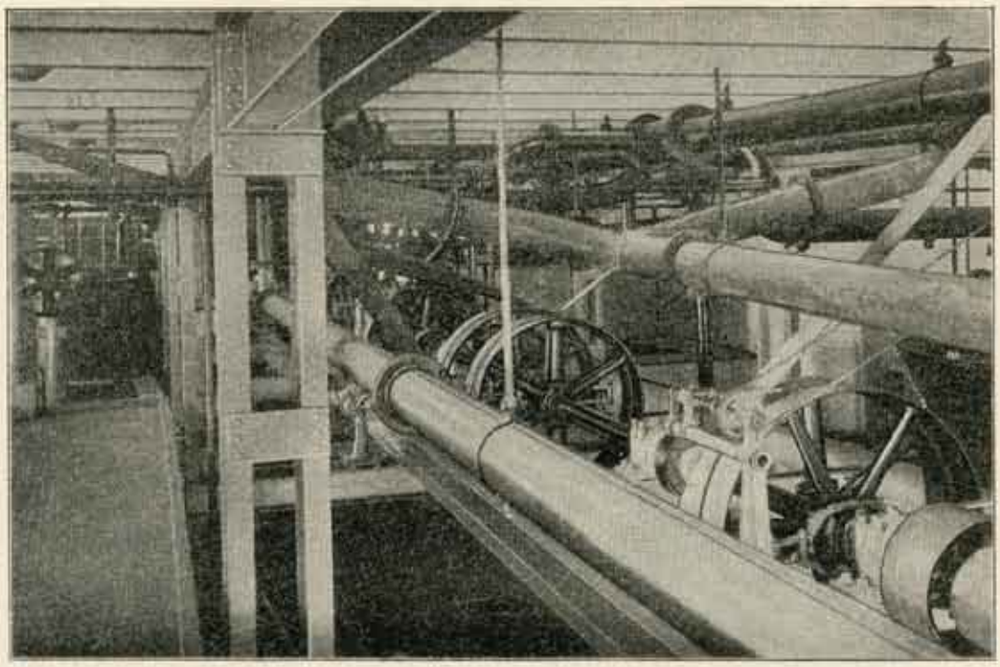

Главна трансмисија

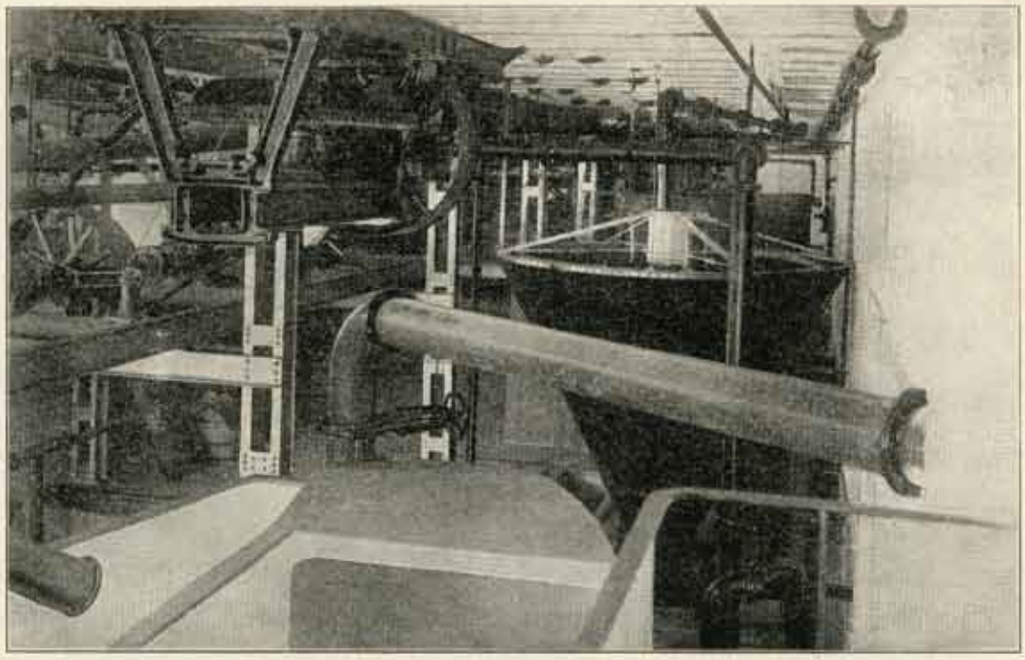

Оделење за искоришћавање једном употребљене воде од папирне машине

Сала за сортирање крпа

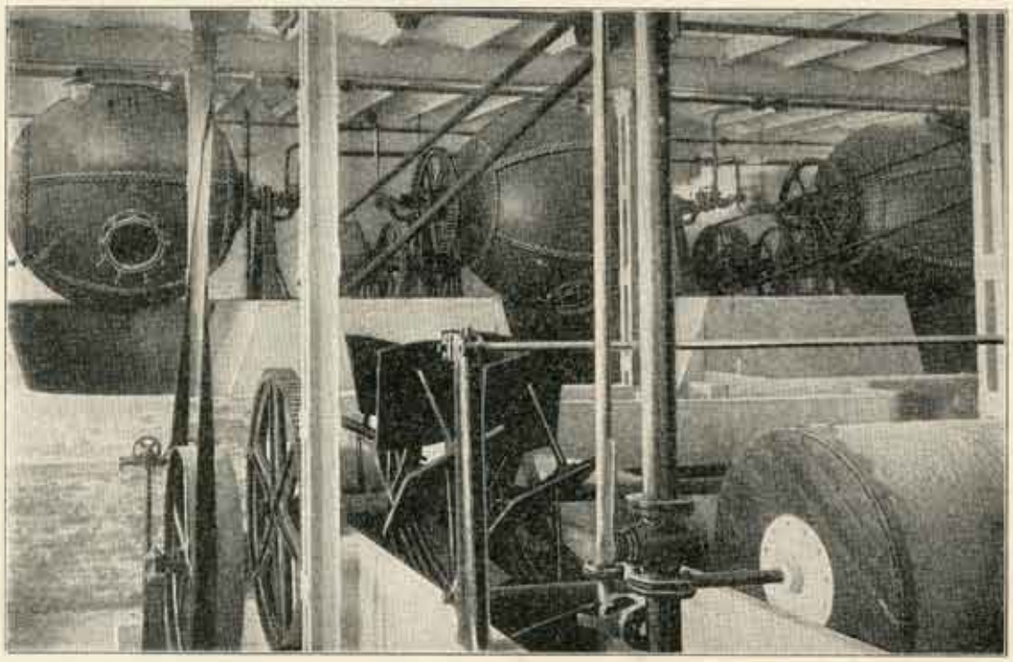

Казани за кување крпа и осталог материјала

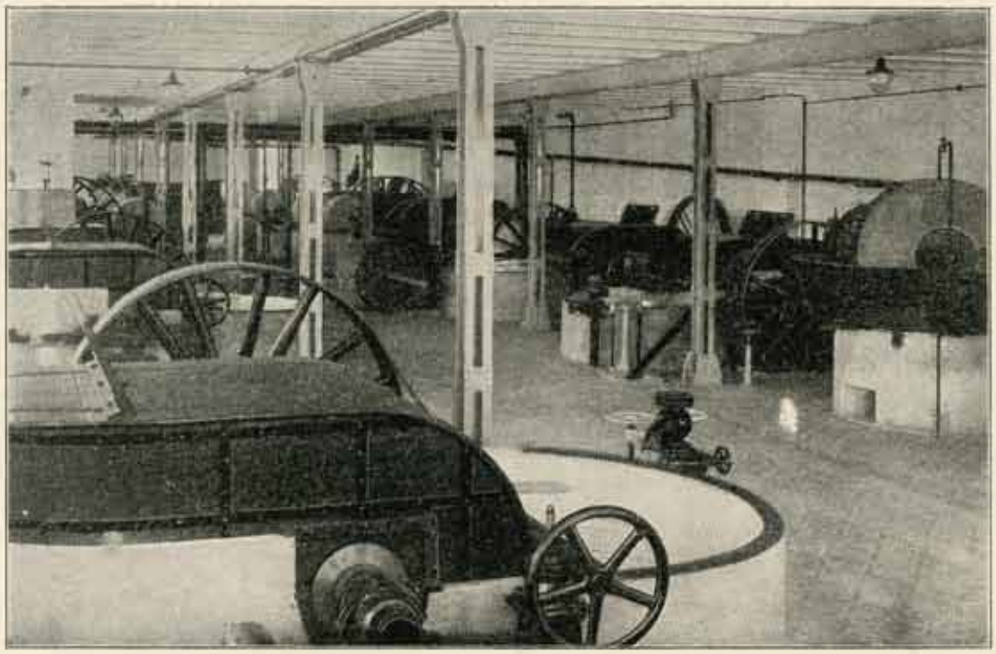

Холендер сала са 8 холендера за фину хартију и 6 холендера за крпе

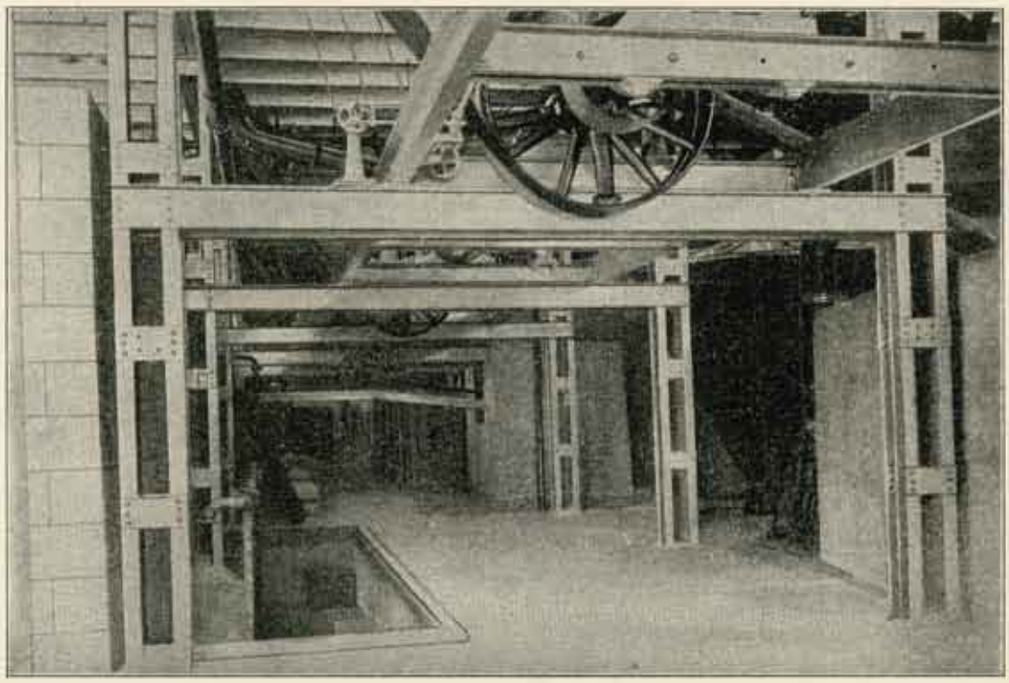

Оделења – кабине за цеђење крпа

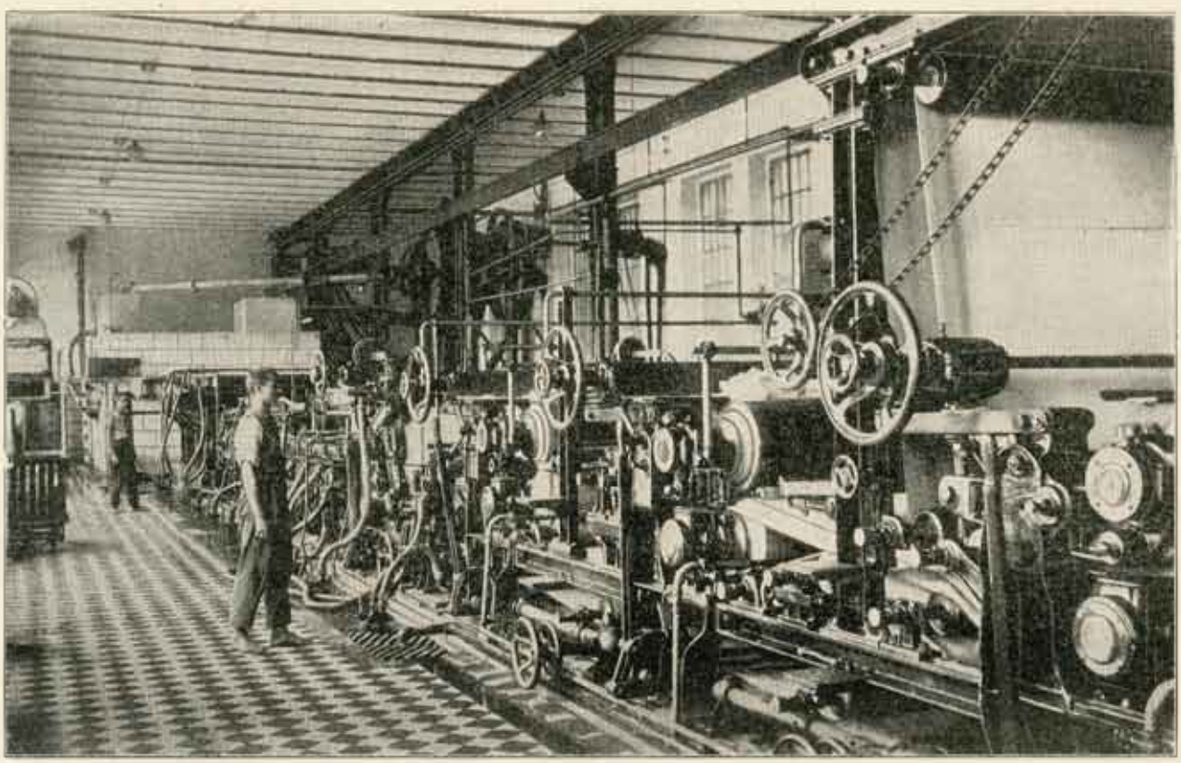

I део машине за израду хартије

II део машине за израду хартије

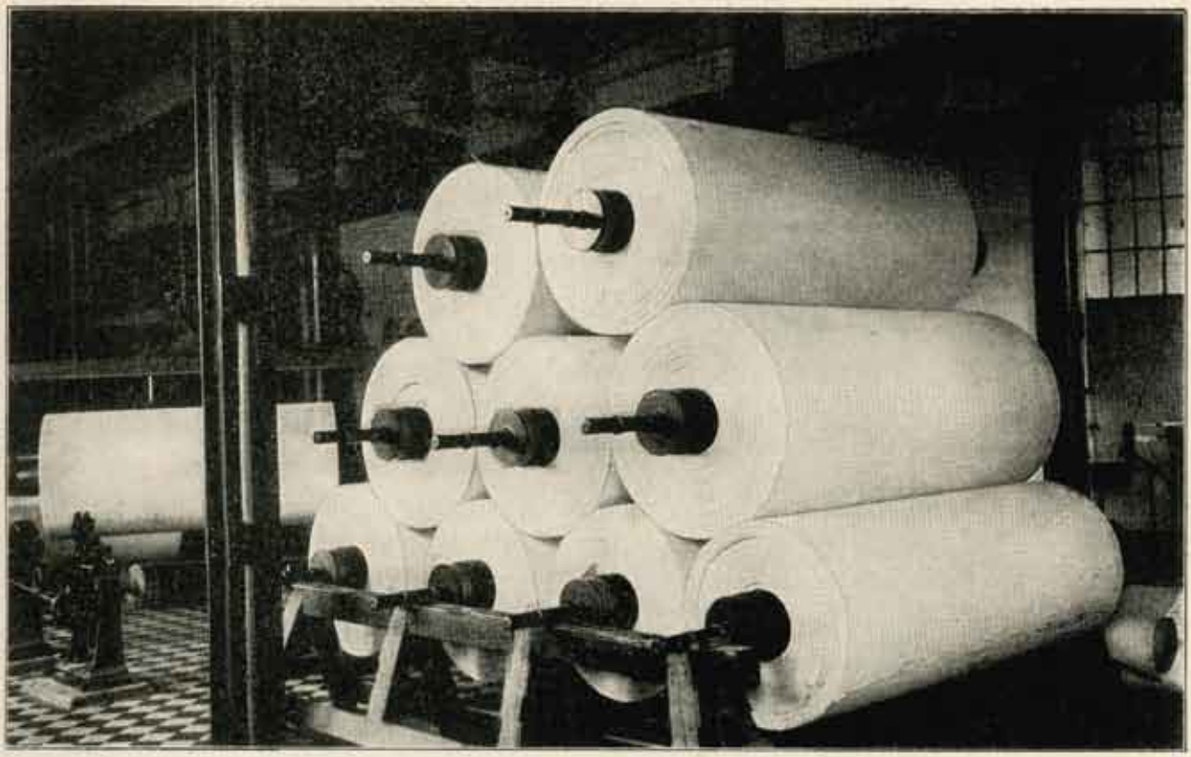

I етапа израђене хартије

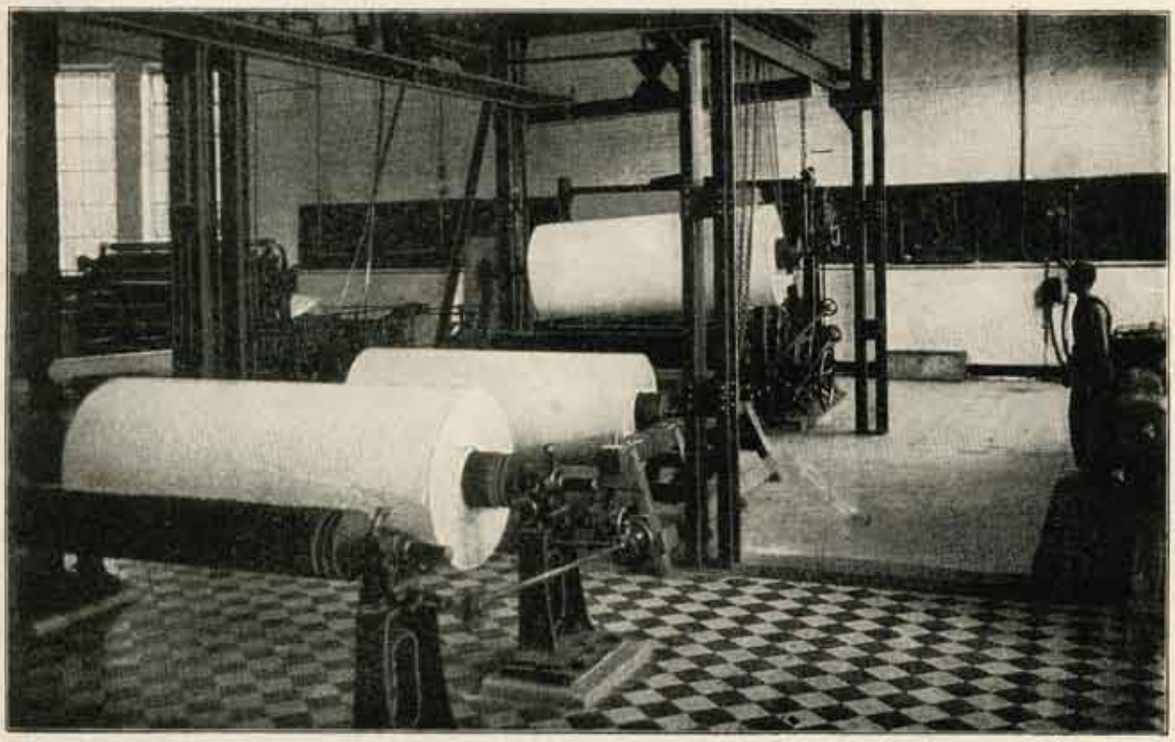

Спремање хартије за штампу на ротационим машинама

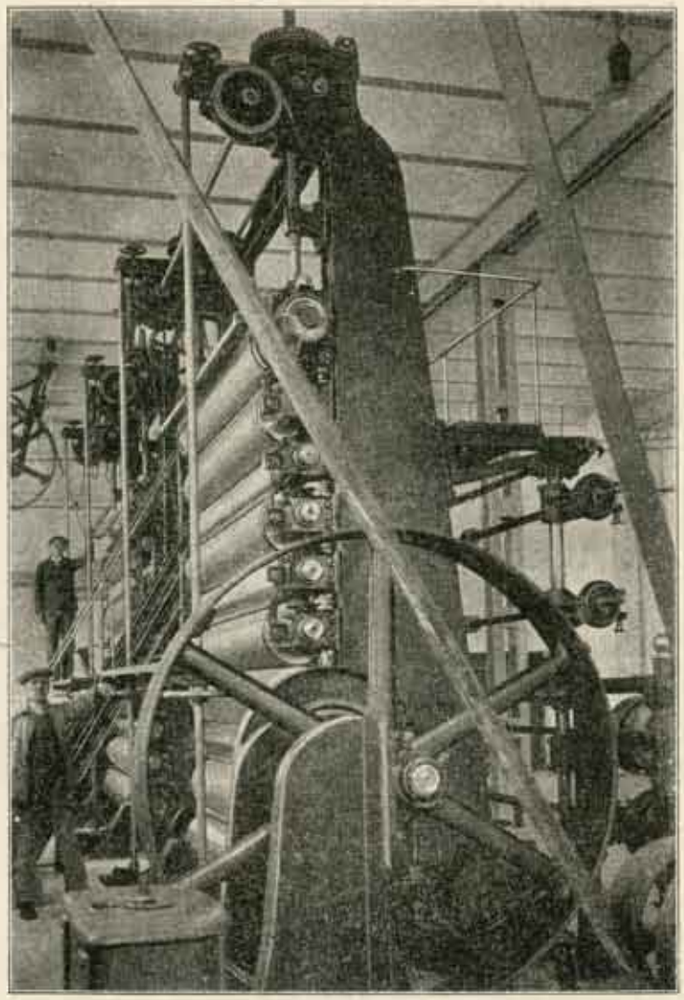

Каландер за сатинирање хартије

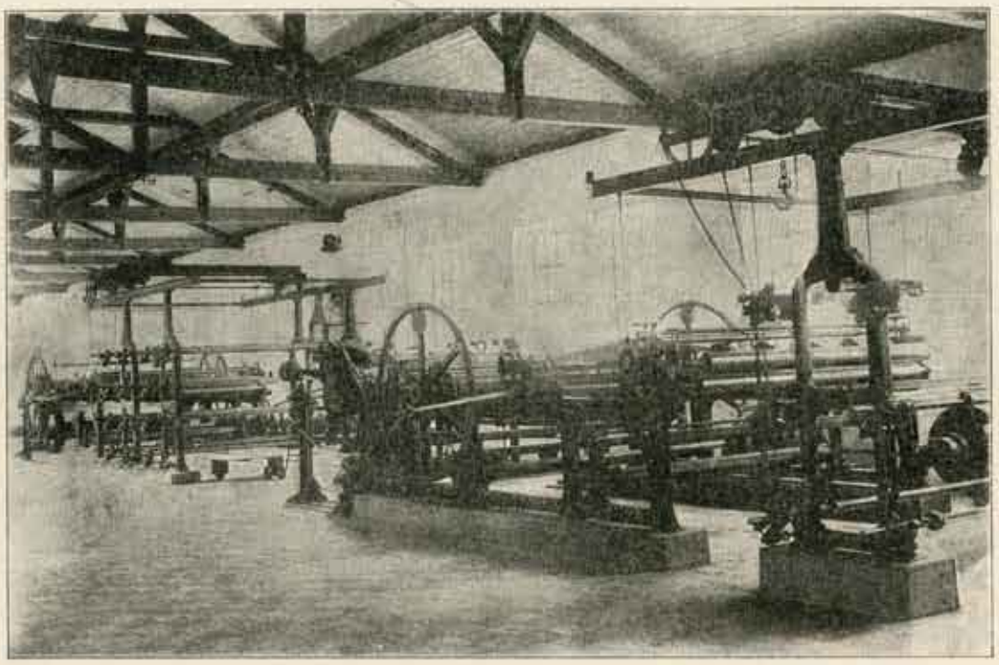

Квер Шнајд – машина за сечење хартије уздуж и попреко

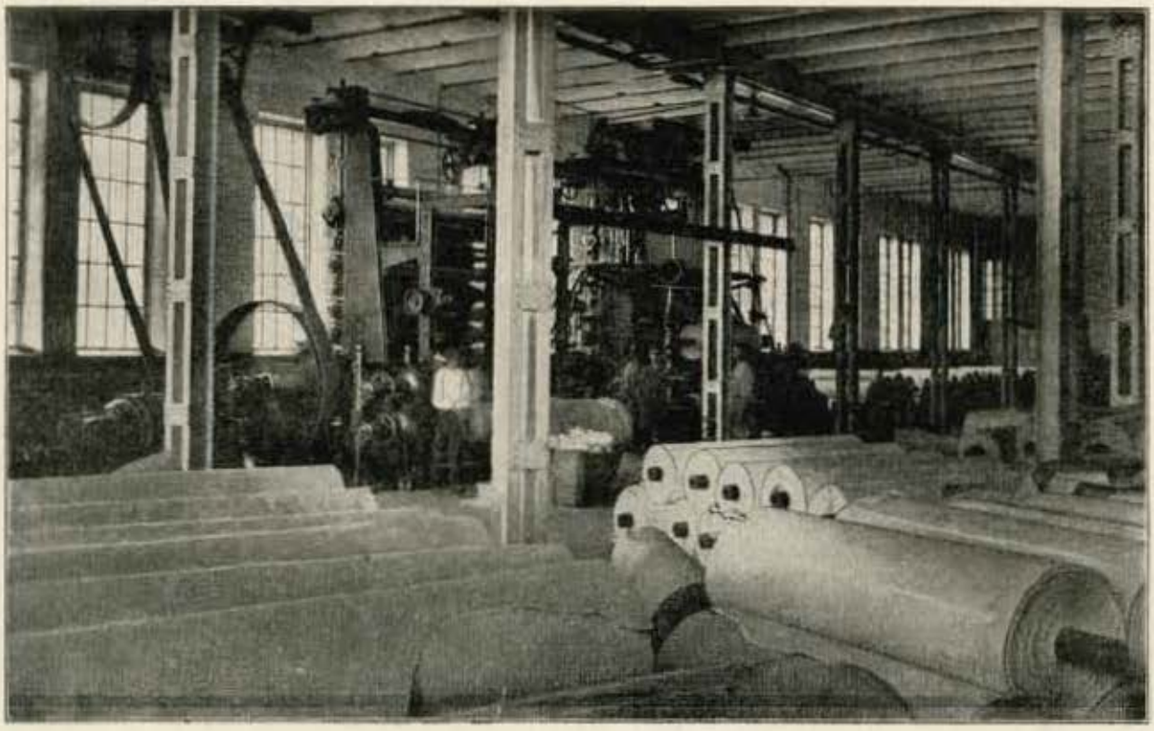

Сала за хлађење хартије

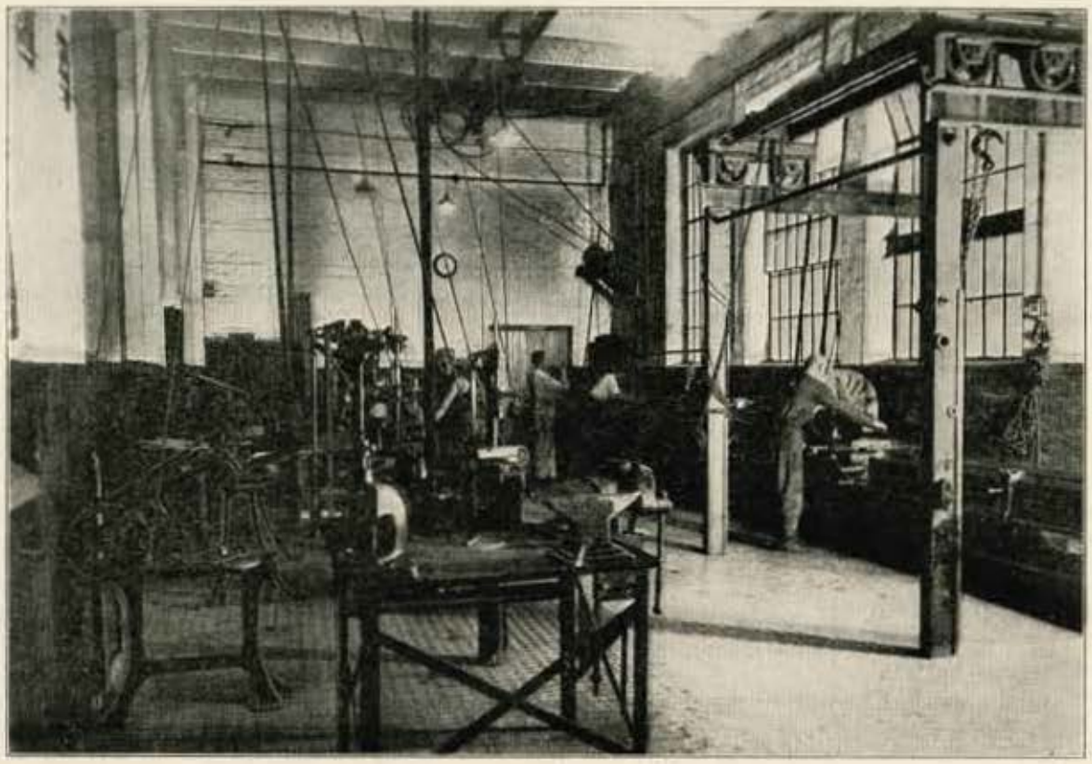

Фабричка машинска радионица

Сала за сортирање, бројање и пакетско паковање хартије

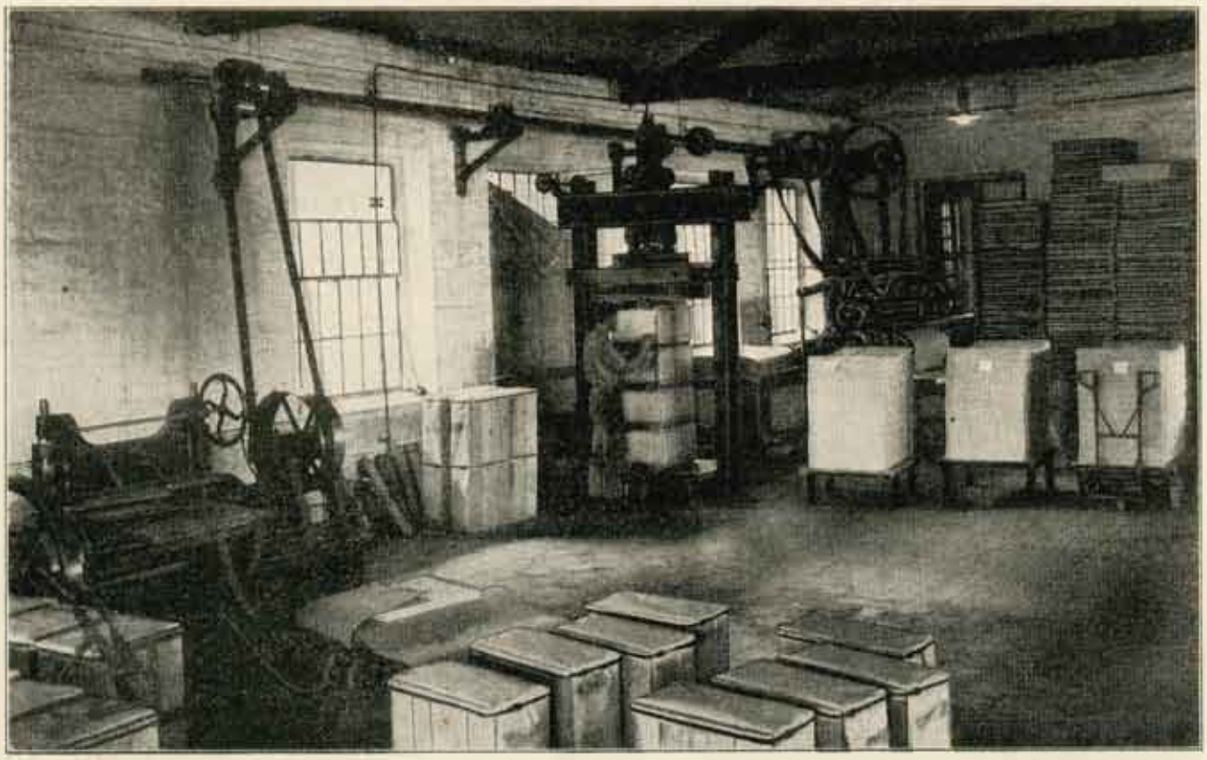

Пресоване и паковање у бале

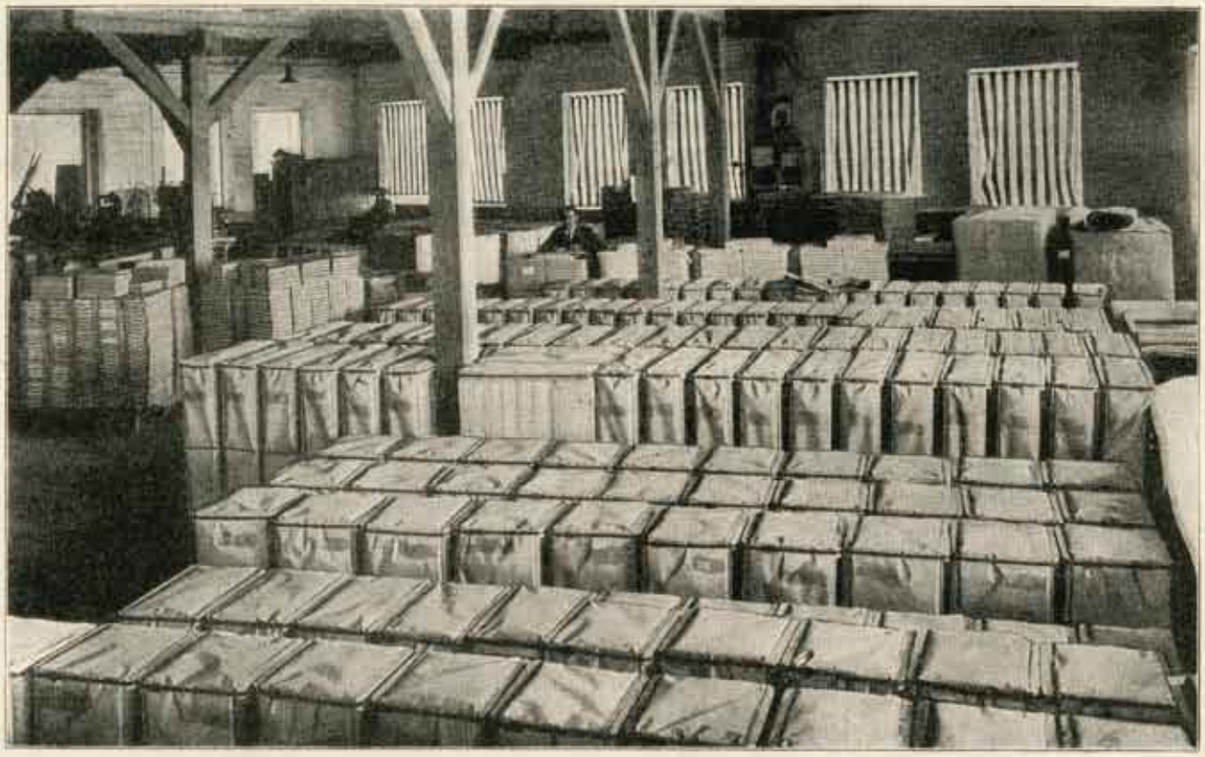

Експедиција готове хартије

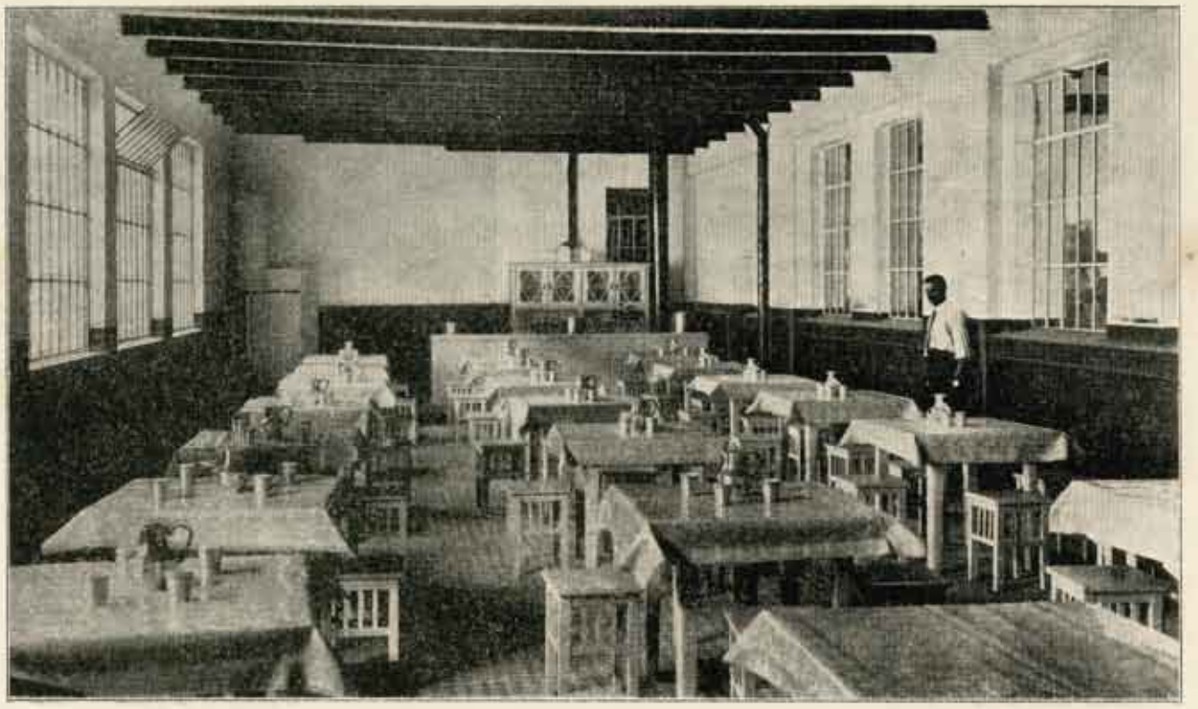

Фабричка радничка кантина

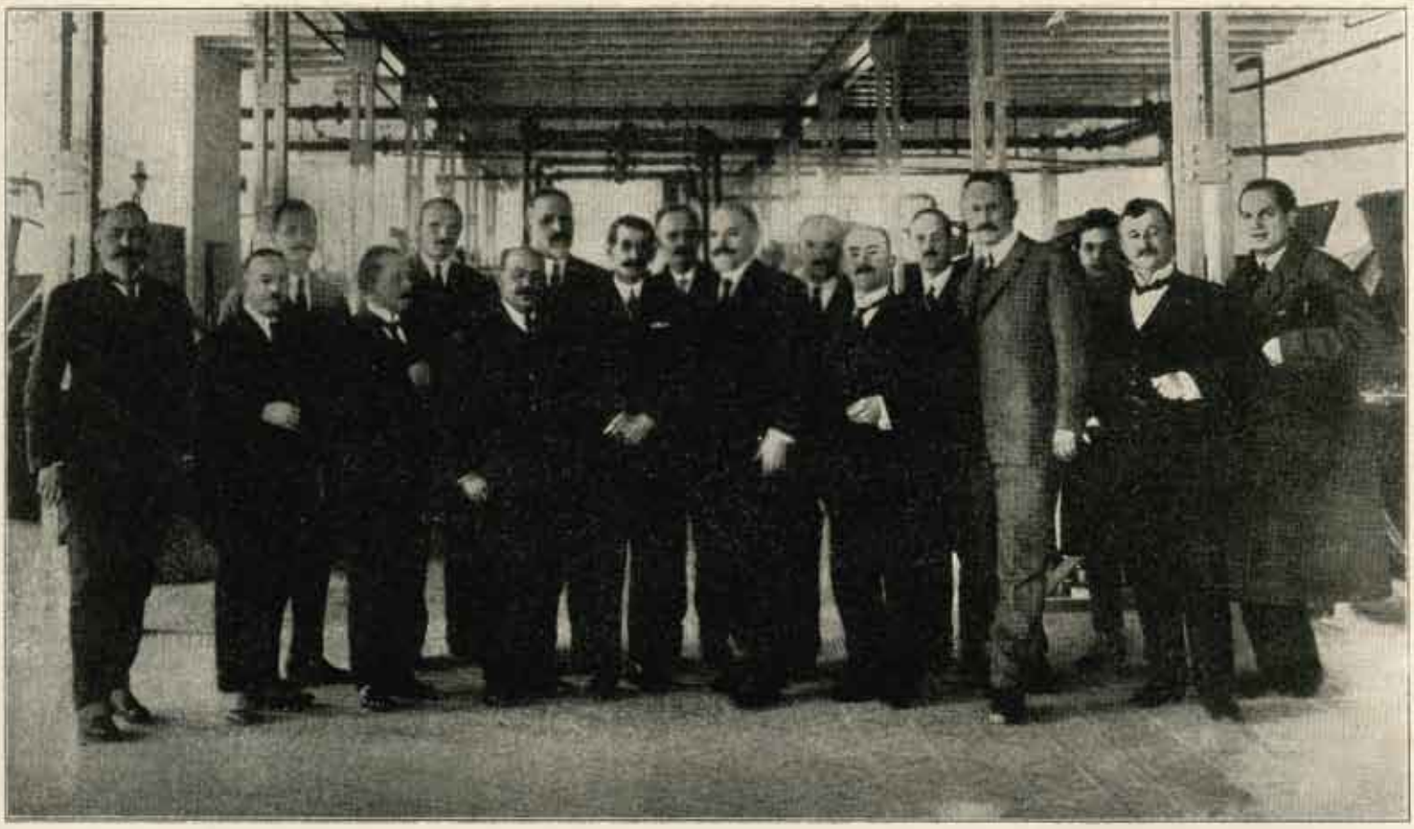

Чланови: Управе Државних Монопола и г. Вапе, који су сачињавали Управни и Надзорни Одбор Акционарског Друштва Фабрике Хартије – Милан Вапа, са новинарима

Пошто друштво није остварено онако како је уговор предвидео, то је сопственик фабрике хартије г. Милан Вапа, предложио Држави да се уговор раскине, како би се предузеће оспособило за рад после осамнајестомесечног стојања фабрике.

Предлог је гласио: „Пристајем да од свог сопственог капитала жртвујем 10,000.000·— динара, а других 10,000.000·— динара да ми држава врати у року од десет година са 6% интереса и да исплати све фабричке повериоце, па да фабрика пређе у својину Управе Држ. Монопола. Или, да Управи Држ. Монопола ја исплатим 10,000.000·— динара за десет година са 6% интереса и да исплатим све фабричке повериоце, а да Управа Држ. Монопола отпише других 10,000.000·— динара, пошто смо заједнички претрпели штету, па да узмем фабрику у своје руке.“

Примљено је ово друго и решењем Првостепеног Суда за град Београд, а по поравнању Бр: 49801. Д. 2073 од 27-VI-1930 г. ликвидирани су сви односи по спору Управе Држ. Монопола с једне стране и Милана Вапе с друге стране, тако, да немају један од другог ништа више потраживати, сем по поравнању.

Фабрика је сада својина једино Милана Вапе, и нема ни јавних ни тајних ортака.

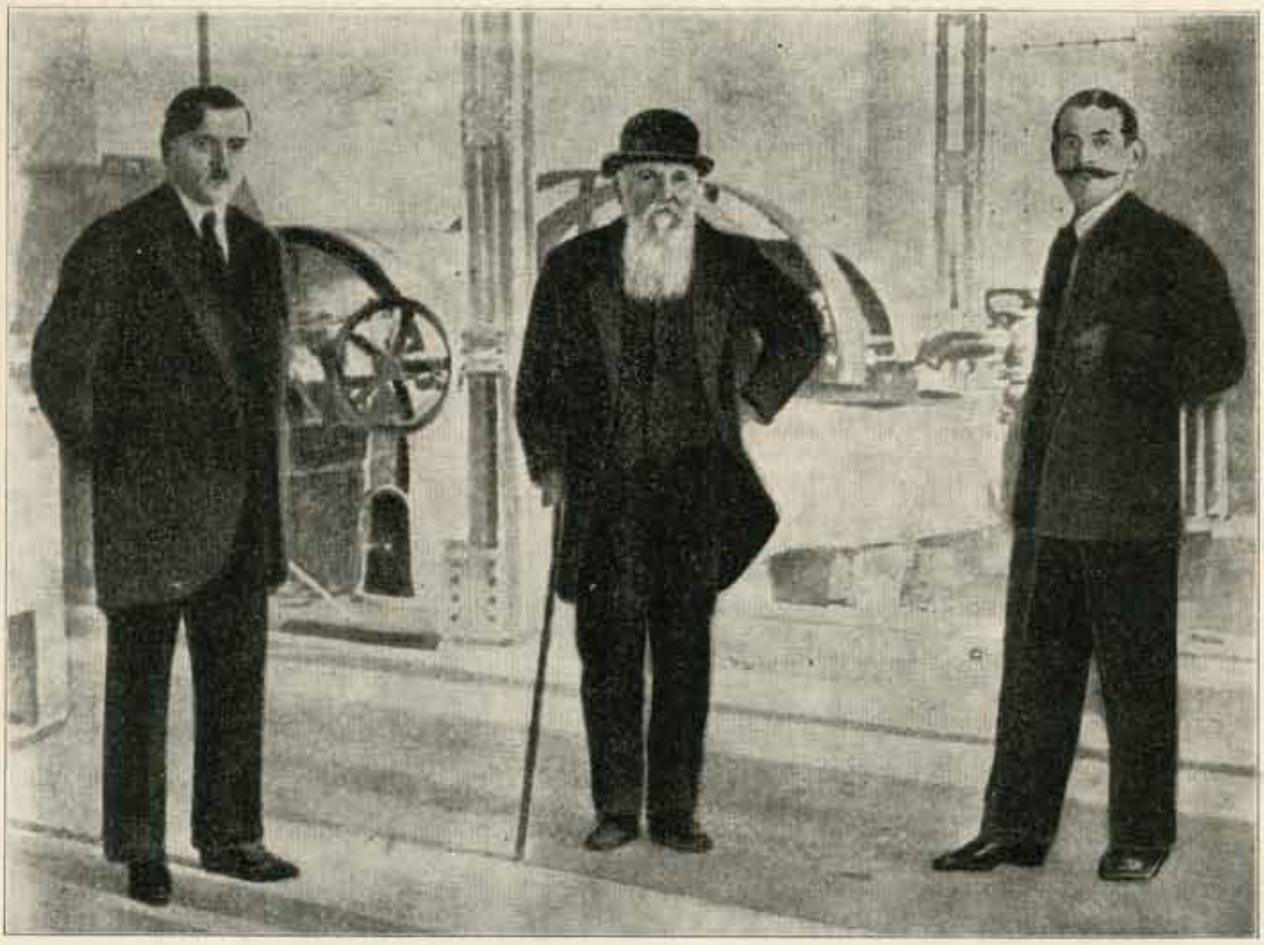

.....Овај... знаш, Вапа, добро је што си напустио политику и отишао у индустрију, јер вентили твоје енергије морају да попуштају у једном правцу, па боље у правцу индустрије, пошто би у правцу политике та твоја енергија имала успеха али би ти донела и много веће горчине него овако.

Посета г. Алберт Томе фабрици хартије

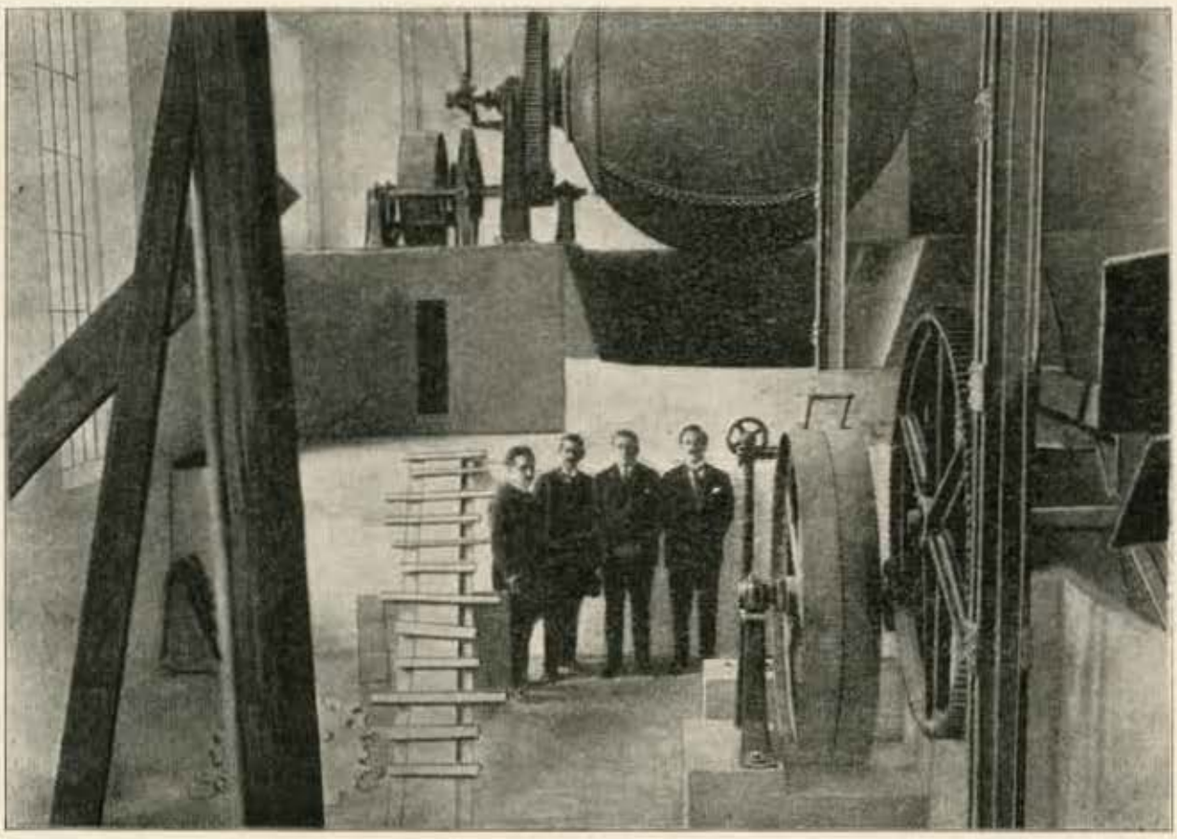

Г. Веранке, француски сенатор, у посети фабрици

Новинарске рецензије о фабрици
хартије и њеном сопственику
Милану Вапи, индустријалцу

Правда, Број 245 од 3-IX-1931 г.

ПРЕД ДЕСЕТОГОДИШЊИЦОМ ФАБРИКЕ ХАРТИЈЕ МИЛАНА ВАПЕ

Од сиромашног сељачета до великог индустријалца

— Г. Вапа нам прича свој напорни и плодоносни живот. — Оличење енергије, истрајности и прогреса. — Живот који има драгоцених поука за омладину. — Шта се све може постићи радом и способношћу. — Кодекс животних правила Г. Вапе. — Порука великог индустријалца омладини на уласку у живот рада. —

Кроз неколико недеља, на дан 30 септембра, наш познати индустријалац г. Милан Вапа, како је то већ најављено, имаће једну велику и ретку прославу, прославу десетогодишњице од дана оснивања фабрике хартије, дела његових заслужних прегнућа, његових ненадмашно вредних и енергичних руку и једне примерне истрајности у честитом и несаломљивом послу. Г. Вапа, који је од раног јутра на раду, у послу као какав обичан радник, до касне ноћи, човек који је само трудом и једном нечувеном енергијом постигао оно што су најређи код нас постизавали и урадили, биће тих дана слављен као оличење и симбол рада, истрајности и велике способности. Тога дана заједно са прославом фабрике, једног крупног и напредног предузећа наше индустрије, прославиће се, на тај начин, оно што човека уздиже и велича, оно што је достојанство човека и његових успона: рад и енергија. Јер, у истину говорећи, г. Вапа је данас први међу првим нашим привредницима и индустријалцима, заслужен и редак грађанин у овој земљи, патриота и ненадмашни радник. Г. Вапин живот, који је срећно, почео од колибе, од малог и неугледног сељачета до путева, сјајних и примерних, на којима се данас налази г. Вапа, индустријалац и привредник од расе, научиће многе оне које данас улазе у живот са младим полетним стремљењима, али са мало искуства и савитљиви. Зато ће г. Вапин живот, приликом ове прославе, коју за овај случај узимамо баш највећма у ту сврху, бити један сјајан пример шта се све може у животу постићи радом, непрекидним радом, и само радом, који је данас гесло највећих људи наших Пупина и Тесле. Г. Вапа, попут великог Пупина, Тесле и толиких других великих, којима је на мети блистао нимбус рада и честитости, а све на добро човечанства, свој је живот проткао и сплео од неуморне енергије и постојаности, којима је благодарећи, потпомогнут даром и честитошћу, стекао велелепне тековине, најређе у нашој младој привреди и индустрији.

Први кораци у живот... Г. Вапа, као дечко, при доласку у Београд

Први кораци малог дечка са идеалом рада и дужности.

Показујући нам слике малог, босоног дечака, са торбом о рамену, упућеног у велики и бели свет, са идеалом поштења и рада, слабачког, нејаког, кога ће у животу чекати много недаће, невоље, многи напори, али и многи успеси и сјајни исходи, резултати, г. Вапа нам почиње своју дугу причу, свој поучни роман, сачињен од оних перипетија, који ће човека учинити стварним и истинским човеком. Тај живот, који ће се одмотавати од ове сличице, од овог симболичног пута дечака, упорног, решеног на борбу и рад у животу, биће она поука за омладину, за све којима неће сад бити потребни разни животи америчких великих Фордова но баш само овај голи и напорни живот, са круном дефинитивног успеха. Г. Вапа ће, са осмехом човека који зна шта је то значило шта га је у животу чекало, са љубављу према том малом негдашњем себи, почео свој занимљиви живот:

— Видите, овакав каквог ме гледате сад на овој фотографији, обрео сам се у Београду, баш у очи Св. Илије, године 1889, са парчетом хлеба у торби и са два гроша у џепу, да коначим на једној асури поред келнераја „Лепог изгледа". Ступио сам на

књиговезачки занат на Варош капији. Одмах, у самом почетку, није ме мимоишао тежак рад који је, нарочито у оно доба пратио шегрте свих заната. Тако, ту, учећи занат имао сам да радим и све друге грубе домаће послове. Иако дотадањи гимназиста, тих послова се нисам стидео, нисам их се либио, већ свестан шегртских дужности, с поносом сам их, предано и марљиво радио....

Зграда у којој се сада налази Народна Библиотека

Г. Вапа ће да предахне, да се на успомене поврати, настављајући:

— Кад год сам у кантама носио савску воду за домаће потребе, уз стрму тадашњу Високу улицу и Мале степенице, стално, стално сам се одмарао на једној клупи, и са неким нарочитим осећањем посматрао чувену „Распопову" кућу, у којој је тада било Француско посланство, а пред њом дуги ред историских сакацијa. (Чудна је то била игра судбине! Баш та кућа била је доцније прва кућа коју сам купио, да је, после продам држави за смештај Народне библиотеке!)...

После шегртовања од две године, продужава г. Вапа, постао сам радник са платом од осам динара недељно. Радио сам, тада, од 6 до 12 часова пре подне и од један час до 7 увече, дакле, равно дванаест часова дневно.... Као млад и бујан дечко морао сам сазнати и за радничку кафану „Црну Мачку", добро познату ондашњем радничком свету, а у којој су Драгиша Лапчевић, Лука Павићевић и други тадањи лидери развијали радничко-социјалистички програм. Што сам их више слушао, све сам се више удаљивао од њих и њиховог програма, јер су они тражили све нека права, а о дужностима није било ни речи. У мени је, тада још, било нешто више, јер нисам могао разумети права без дужности. Ипак, од тих њихових идеја нешто сам задржао. То ћете видети доцније.

Раднички живот у Пешти, напоран и тежак, али пун среће

Г. Вапа се присећа, а затим наставља:

— Године 1894 Београд ми је већ био мали. Те године нађох се у Пешти, а у циљу да се усавршим у послу. Ту, у туђем свету, сад тек наиђох на муке и патње, које су имале или да ме униште, или очеличе за будући живот и рад. Био је, тада и тих дана, мој удес врло тежак. Требало је издржати. Много самопрегора, жртава, рада и стрпљења....

Сад ће г. Вапа да прича оно што је било од неоцењивог интереса, занимљиво, вредно пажње и, пре свега, поучно за оне који још у животу немају искуства. И више него само за њих. Прича, која нам говори о тој великој и несаломљивој енергији, о гвозденој вољи онога који је ишао напред, по цену великих напора, по цену свега, па и здравља и живота. Требало је опстати или пропасти:

— То моје пробијање кроз живот било је, као што вам рекох, скопчано с многим и небројеним тешкоћама. Дакле, у Будимпешту сам ушао са сандуком на леђима, у коме је био мој опран али неосушен веш. Разуме се, опрао сам га ја сам. Сем тога, у сандуку је била једна векна, мало сира и путера. Био сам само са неколико круна у џепу. Зауставио сам се пред Опером. Хтео сам да се одморим. Отворио сам сандук да се мало поткрепим. Мислио сам да узмем оно мало сира и хлеба. На моје велико изненађење, од оног влажног веша овај мој мали провијант био се покварио тако, да сам једва одвојио неколико залогаја. Док сам се одмарао на сандуку и посматрао онај великоварошки саобраћај, прошла су поред мене три лица у разговору. Чуо сам лепо српски језик. Треба да знате како ми је то било. Обрадовао сам се толико, као да ме је огрејало сунце! Обратио сам им се: „Браћо, чујем да говорите српски, па вас молим помозите ми да нађем какав стан, јер не знам ни мађарски ни немачки". „Ми смо Хрвати", одговорили су ми одмах. Изашли су ми, затим у сусрет молби. Њиховом помоћу нашао сам стан у једној од оближњих споредних, тесних улица. И тако пошто сам осигурао кров над главом, у разговору, испратим их до кеја. Али, природно, погрешим улицу, наиђем на другу, Андријашеву улицу. Био је већ мрак. Онако уморан, легнем на једну клупу и заспим... Догодило ми се тих дана, да сам од понедељка до четвртка лутао, тражио стан и спавао по клупама. Сад сам имао у џепу само једну круну и 3 крајцаре. За оне три крајцаре купио сам једну кифлу, јео је и заливао водом. Од круне се нисам смео раставити. Дошао је и петак у том лутању. Изјутра, у петак, прођем у Будим, па, онако малаксао и изгладнео, решим се да утрошим и ту последњу круну. Уђем у једну кафаницу. Поједем једна пар виршли са парчетом хлеба и попијем чашу пива. При плаћању, келнер ми онако, у оној журби, јер је кафана била пуна света, враћајући кусур, место 40 филира изброји деветнаест круна и четрдесет филира, мислећи ваљда да сам му дао 20 круна. Силно је било моје изненађење, велико искушење и душевна борба да ли да му вратим вишак, или новац да задржим па да му га вратим кад будем то у могућности. Победила је глад и околност што сам био без посла ни са мало изгледа да га ускоро нађем.

И друга срећна околност...

Г. Вапа је, затим, продужио да се сећа прибрано, евоцирајући успомене живо, изразито, онако како то само он уме и како то њему полази са руком:

— Сад донекле умирен, решим се да се бар добро наједем. Понова поручим пар кренвиршли, парче хлеба и чашу пива. При плаћању дам опет круну, али ми овога пута келнер тачно вратио кусур. Сад није био погрешио...

Насмејасмо се. Г. Вапа исто тако. Његова реч, живописна, сугестивна, духовита, лака и даље ће да васкрсава оно доба кад се мучило за насушни хлеб. Ваља само до краја саслушати г. Вапу. Он ће да нам исприча свој живот занимљив и борбен, пун тегоба, напора и прегалаштва, до детаља, до краја:

— Ишао сам тада да купим цигара у оближњу трафику. Узмем десет комада и дам круну продавачици да ми наплати. Она потегне, па ми врати кусур до 5 круна. Можете замислити како је било моје изненађење! Поновно искушење, поновно изненађење, поново борба са самим собом! У једном тренутку, помислим да је то моја срећа, те и овде поступим као са келнером. Упутим се улицом Лазар гасе....

«Кад сам нашао посла био сам срећан».

— Наиђем на фабрику за израду трговачких књига, вели даље г. Вапа. Био је већ сумрак пао. Кроз осветљене прозоре гледао сам рад машинерије. Призвах Бога и куражно уђох с намером да ту потражим посао. Имао сам срећу. Господар фабрике Адолф Сингер, по народности Пољак, љубазно ме дочекао. Примио ме је одмах. Дао ми је посла стим да ступим на рад одмах идућег дана, у суботу. Захвалим се и изађем. Ударим улицом лево и наиђем на Оперу, коју дотле никако нисам могао наћи. Сад ми је било лако да нађем и мој мали стан. Ишао сам радосно улицом, био сам срећан кад сам нашао посла...

Ту је г. Вапа, у једној реченици само, показао себе, оног вазда предузимљивог, енергичног човека, коме је рад и рад био у животу највећа срећа, највеће задовољство... Г. Вапа прича потом:

— За час сам се створио у своме стану. Стадох пред своју изненађену газдарицу. Испричао сам јој како сам знао, неким немим језиком, своју чудновату и први пут пуну среће одисеју. Ова добра жена прими то к срцу. Изнурен, мртав уморан, легох да спавам. Требало се одморити и окрепити за сутрашњи рад. Ујутру, рано журио сам већ на посао. Од тога дана остаћу на послу предано и увек са пажњом. Радио сам марљиво, али су ми мисли биле заузете келнером и продавачицом дувана, оним случајем који је тако био изненадан, чудан између нас. Комбиновао сам како да им вратим онај вишак новца. Како сам располагао само српским језиком, а и знао сам нешто немачки што ми је остало из школе, то се обратим двема старијим женама, радницама у фабрици, Хрватицама и замолим их да ме после пријема плате сачекају, код изласка, јер су ми имале помоћи у једној ствари. Сећам се као да је то данас. Улазим последњи од мушкараца да плату примим. Разуме се, за тај дан, за суботу. Господар ми се обратио речима: „Шта је, Србине?" Ја га нешто речима, а нешто мимиком умолим да ми да штогод аконто, јер сам без пара. Он ми пред благајником одреди почетну плату од 8 форинти недељно и нареди да ми се да аконто дванаест форинти, с тим да ми се у име отплате задржава форинта недељно. Најлепше му заблагодарим и једној од оних двеју радница, које сам сачекао после примања плате, испричао сам свој случај са келнером и продавачицом дувана: Затим сам је замолио да пође са мном да им паре вратим, јер ме то стално тишти. „Хоћу, сине, хоћу. О како је то красна душа", биле су речи ове жене када сам то испричао. Отишли смо прво келнеру. Овај ни да чује. То је, брани се, његова срећа, а мени ништа не фали. Отишли смо затим, до продавачице дувана. Она нас је, такође, одбила. Није хтела да прими кусур, говорећи да је то мој срећни случај. „Нека, нека, синко! То је твоје," казала је та жена, дирнута овом пажњом, коју је вероватно ово изненадило.

Г. Вапа као радник у Будимпешти

Још тада послодавац је г. Вапи предвидео одличну будућност због његове енергичности

Г. Вапа наставља да прича:

— Место у овој фабрици било ми је за сад осигурано. Радио сам из дана у дан, марљиво, предано. Пазио сам да задовољим послодавца. Посао ми је ишао од руке, јер сам знао да у раду нађем задовољства. Напредак је био очигледан... Видите, ово је сликаиз тога доба.

Г. Вапа ту показује једну занимљиву слику на којој се налази као радник, али какав радник! Ваља то видети. Обучен уредно, утегнуто, чисто. Та слика је доиста показивала како је рапидно расла вредност једног оваквог радника као што је г. Вапа на послу уредан, савестан и неуморан.

— Али и тамо ступим у радничку организацију, говорио је г. Вапа. — У циљу да се истакнем применом оних нешто задржаних социјалистичких идеја Лапчевића и Луке Павићевића, на дан 10 маја 1896 године, приликом великих радничких манифестација, пред кафаном Њујорк будем окрвављен сабљама коњичке жандармерије и отеран у полицију Седмог бицерка. Суђено ми је, и осуђен сам, а казну је платио мој господар. Тада, он ме саветовао да, као вредан и добар радник, коме престоји одлична будућност, — то су биле његове речи, — оставим тај пут и начин борбе. Очински савет мога господара с једне стране, а с друге што у новинама не прочитах име ни једног од оних који су нас на ово натуткали, утицали су на мене, и ја стварно напустих их и никад више им нисам прилазио.

Доба пред самосталним радом

— Повратио сам се у Београд 1899 године и ступио сам на рад у Државну штампарију. Године 1902 конкурисао сам за шефа одељења Државне штампарије. Изабран сам као најозбиљнији кандидат и постављен претписом тадашњег министра просвете. Поред осталог мог стручног рада, у том својству, први сам увео да се школски уџбеници шију

концем, а са поч. Миленком Марковићем, тадањим управником Државне штампарије, израдио сам дечју таблицу за писање и рачунање. У доњој слици погледајте, ја сам као старешина одељења Државне штампарије.

Како је текао самосталан рад г. Вапе од 1907 године до оснивања прве фабрике за израду фине хартије.

Г. Вапа у својству шефа одељења Државне штампарије

Г. Вапа је, даље, говорио:

— Године 1905 отпочео сам самосталан рад са г. Глишом Андрејевићем, да се после заједничког рада од две године пријатељски разиђемо. Године 1907 имао сам већ фабрику за прераду хартије, која се налазила у старој трошној згради преко пута кафане „Пролећа". Онда сам доживео велику почаст да моју фабрику посети тада Владајући Краљ сада Блаженопочивши Краљ Петар Велики Ослободилац.

Пред сам царински рат са Аустро-Угарском купио сам већ зграду у којој је сада Народна библиотека, па како је наступило затегнуто финансијско стање, појави ми се као велики пријатељ, и потпише на меницама данашњи потпретседник банке Сосијете Женерал у Паризу г. Симон, тадашњи члан Самосталне монополске управе, са покојним Рецевилом, директором Земаљске банке. Када су основали Француско-Српску Банку у Београду узели су ме за првог клијента и дали у готово неограничени кредит. Са њима заједно, пријатељски, пришао ми је и директор банке г. Барух. То су ми били највећи пријатељи, јер не само што су ме снабдели новцем кад ми је био потребан за рад, већ су ми давали и за лечење, за моје приватне потребе. Од тада, а њиховом помоћи, датира развијање мога индустриског рада, тако да је мојој прератној фабрици капитал достигао до 700.000 златних динара, а упослено је било око 100 радника. Сама зграда, у којој је сада Народна библиотека, служи за углед каква ми је била фабрика, коју сам из старе зграде, свечано, уз звуке Војне музике Краљеве гарде, преселио у ту зграду. За време Светског рата све ми је било разнето, али то ми није сметало да се понова бацим на рад. Француско-Српска банка понова ми је изашла у сусрет. Продам кућу и прикупим сав свој капитал, па се окренем трговини. Трговао сам све дотле док се нисам решио да остварим мисао, зачету још 1910 године, да сада, у великој држави, подигнем велику и модерну фабрику хартије, што сам као што видите, и остварио, Богу хвала. Сада пак, и она ми је мала па у тежњи за све већим или ћу загазити у неко још веће дело, или ћу се повући и ставити на чело радника. Будућност ће рећи своје...

»Овај интервју молим вас посветите данашњој омладини«.

Г. Вапа на крају нашег разговора, рећи ће:

— На завршетку, имам још да нарочито истакнем предан рад целокупног особља моје фабрике, коме припада и моја жена као кореспондент стране коресподенције од почетка рада на остварењу моје замисли. Тако исто и рад моје усвојенице, коју такође кроз рад упућујем у живот. Јер, и мој живот упутио сам правцем рада тако да у кући све троје водимо повучен и скроман живот, а мисли су нам заузете пословима моје фабрике...

Г. Вапа застаје да нам још нешто каже. Затим, осврће се и упућује нам ове речи:

— Овај интервју, молим вас, посветите омладини данашњој, ако би се који од ње хтео решити да пође истим путем па да циљ постигне. Прво мора да има воље, и амбиције за поштеним радом, друго да савесно отправља своју дужност да би тражио и своје право. Треће, кажем вам, мора имати поуздања у самога себе, а четврто истрајност у раду без колебања, брзо схватање и брзо решавање сваког проблема, јер време неумитно пролази и ако човек у младости не постави тачку са циљем који треба да достигне, њега је време прегазило. Свако богаћење без свога труда привремено је — завршио је г Вапа.

Правда Број 234. од 23-VIII-1931 г.

Десет година рада фабрике хартије г. Милана Вапе

— Заслужна прослава Прве фабрике хартије у границама прератне Србије. — Како је постала ова важна културна и индустриска установа. — Крупно дело индустријалца г. Милана Вапе. —

Крајем идућег месеца, на дан 30 септембра, навршиће се равно десет година откако је основана прва фабрика хартије г. Милана Вапе у границама прератне Србије. Од тога дана, пре десет година, протекло је доста времена у раду и напорима које је сопственик фабрике, индустријалац г. Милан Вапа, показао и нештедице трошио, приказујући се тиме као један ретко и чудесно енергичан човек, истрајан, организаторски, предузимљив. Резултат ових десетогодишњих напора и овог десетогодишњег непрекидног рада, данас, претставља једну крупну културну и привредну тековину, фабрику хартије, којој је по корисности и важности тешко наћи премца у нашој земљи.

Због тога ће ова прослава бити уједно и прослава једне друштвене, привредне и културне установе од неоцењиве и драгоцене значајности. Она ће, истовремено, да значи и прославу и величање рада, његових плодова, као и прославу истрајности. Тога дана, обновиће се сви они напори, све оне тегобе, на које човек од енергије и рада мора наићи у своме послу. Сем тога, као најглавније уз ово, свако ће моћи да види како једна моћна рука и способност, како један једини човек кад у себи носи незадржиму енергију и светлост крајњег идеала и циља, могу да преброде све те препреке и да изађу до крајње мете свога рада, до круне његове. У овоме случају, све признање за ово биће одано г. Милану Вапи, ретком човеку и заслужном јавном раднику, борцу и енергичном раднику. Тога часа, кад се буде испунило десет година рада и опстанка његове фабрике, фабрике хартије г. Милана Вапе, оживеће пред очима цео тај плодоносни низ година, кроз које је г. Вапа прошао као радник — победник.

У тим часовима евоцираће се онај тежак почетак, од кога се родио и од кога је произашао овај сјајни резултат. Тај почетак поносно велича име и истрајност г. Вапе. Њему једино, његовом раду и његовим способностима, има да се ода хвала за оно што, данас, претставља једну културну и индустриску тековину од прворазредног значаја.

Како је постала фабрика хартије г. Милана Вапе? Како је, пре десет година, на Топчидерском друму, у непосредној близини Савског гвозденог моста, на оној негдашњој утрини, која је била обрасла у коров и која је при сваком већем надоласку Саве плављена, ударен темељ једној великој културној установи, првој своје врсте у прератној Србији?

Овај историјат има једну најређу поуку. У њему лежи слика сваког енергичног и честитог напора, сваког несаломљивог рада.

Зидање темеља фабрици пре десет година.

Појмљиво је било да је баш тај крупни посао око подизања једног оваквог предузећа узео на себе баш г. Милан Вапа. Јер, г. Вапа је, као индустријалац неупоредиво истрајан и заслужан, човек од реда, енергичног, предузимљивог и организаторског духа, и као такав познат не само у нашој земљи, већ и преко њених граница, широм Европе и Америке. Кад се, зато, г. Вапа латио овог посла, њему је, разуме се, био осигуран крајњи успех и примеран резултат. Занимљиво је и карактеристично како се отпочело са зиданьем фабрике. Г. Вапа је овде био доследан себи: радном и марљивом човеку. Тога дана, 17 септембра по старом а 30 по новом календару, 1921 године, г. Вапа је, не хотећи да рад почне без учешћа његова, пришао малој групи инжињера, предузимача и зидарских радника, који су били сакупљени на терену. По своме обичају, г. Вапа их је ословио са речима: „Помаже Бог!“ Кад су отпоздравили овог човека кога краси урођена озбиљност и оптимизам, г. Милана Вапу, на реду је био први удар будака у земљу. У том тренутку, г. Вапа је пришао радницима и обратио им се овим речима, узимајући и сам у руке будак: „Станите! Данас, на овом празном земљишту има да падне прво мој зној. Под капљицама мога зноја, над костима оних дичних синова мајке наше отаџбине, који, у одбрану сваке стопе ове крвљу натопљене земље, дадоше своје животе са светим ама-

нетом нама који остадосмо после њих: да на ратним пропништима изградимо државу са новим културним установама, — на том светом месту, знајте, има да изникне једна од првих весница нашег новог културног живота. Ту има да заблиста првенац праве и савремене индустрије, жариште рада и привредног напретка, велика и модерна прва фабрика фине хартије Милана Вапе!...“

Тако се и обистинило. Г. Милан Вапа је доиста био први који је, у обнови и консолидацији наше проширене и уједињене државе, ударио темељ крупној индустрији. Ово његово привредно предузеће у толико је значајније што је поникло, нарасло и данас успешно дела и ствара баш у старим границама Србије. То дело је поникло онда кад нико још није ни помишљао на интензиван рад у обнови индустрије и у подизању привреде. Оно је, у то време, било и хлеб многих немоћних осиромашених породица, чији су хранилоци били запослени благодарећи само његовом стварању.

Колико је, пак, г. Вапа схватао праву важност овог потхвата, са каквом је, затим, скромношћу прилазио овом замашном послу, најбољи је доказ она околност при почетку зидања кад је г. Вапа и сâм, са оно неколико радника, по старом српском обичају принео жртву, Богу се помолио и у темељу узидао повељу коју је сâм написао и потписао.

Тамо где се данас налази капелица с кандилом узидана је повеља.

Повеља је гласила: „За време владавине Његовог Величанства храброг Краља Александра Првог, који је доживео уједињење свога народа, а за време претседника владе, у уједињеној и великој држави, г. Николе Пашића, подижем Прву фабрику за израду фине хартије у нашем поносном Београду, престоници уједињене браће Срба, Хрвата и Словенаца. Молим Те, Боже, помогни ми да истрајем у овако крупном и тешком послу! Амин“. Око повеље, унаоколо, г. Вапа је просуо у темеље српски новац, златан, сребрн и бакаран. Баш над тим темељом налази се сада мала фабричка капелица, у којој се пред иконама, кандило никада не гаси.

У присуству Њ. В. Краља извршена је успешно генерална проба у фабрици.

На овај начин почело је зидање фабрике хартије г. Милана Вапе. Зидање је трајало све до марта 1924 године. Тад је фабрика била довршена потпуно и инсталирана сасвим, до детаља. Једног влажног и кишовитог дана, који је по народном веровању благодетан. у присуству самог Њ. В. Краља Алéксандра, извршена је главна проба. Још не снабдевена радницима довољно, под руководством инжењера и монтера, фабрика је затутњала величанствено, све машине и сви точкови покренути су у једном замаху. Сви делови, сваки и најмањи делић засебно и појединачно, и укупно, све, функционисало је као најпрецизнији сат. Прва, пробна хартија намотавала се без икаквог квара, без икаквог дефекта у ма ком делу машинских инсталација. Тако је, исправно, сјајно, из дана у дан, фабрика радила све до данашњих дана. Истрајало се. Фабрика је постала врхунац у свима правцима и стандарт свога квалитета.

Фабрика ће на дан 30 септембра, на најсвечанији начин, прославити десетогодишњицу свога рада. Истовремено, фабрика ће увести отсад фабричку славу на тај дан, коју ће редовно, сваке године, прослављати.

На дан десетогодишњице биће отворена врата свакоме ко жели да види фабрику, дело којим се доиста може дичити уважени г. Милан Вапа, јер је доживео да од негдашњег четрнаестогодишњег шумадиског сељачета, какав је био негда дошао у Београд са села, постане сопственик и творац једног огромног предузећа, које је дело његових вредних руку и његова зноја.

У недељу, 23. о. м., у вези са овом прославом, г. Вапа ће одржати конференцију са целокупним својим административним и техничким особљем.

Правда, Број 239 од 28 VIII 1931 г.

ПРЕД ПРОСЛАВОМ ДЕСЕТОГОДИШЊИЦЕ ФАБРИКЕ Г. МИЛАНА ВАПЕ

Фабричко особље одаје признање г. Милану Вапи

— Велика конференција у фабрици Г. Вапе. — Телеграм Њ. В. Краљу. — Радници и техничко особље фабрике о Г. Вапи као човеку и раднику на послу. — Говор Г. Вапе о развитку фабрике и о њеним видним успесима. —

Припремајући прославу десет година рада фабрике, г. Вапа је, у циљу упознавања персонала фабричког са десетогодишњицом фабрике и њеним досадашњим резултатима рада, у недељу, 23 августа, имао једну велику конференцију са целокупним особљем. Конференција је одржана у просторијама фабричке кантине у присуству самог г. Вапе и бројног техничког и административног персонала. С претходним позивом да се, по старом српском обичају, помоле Богу за срећан рад, г. Вапа је отворио конференцију у 10 и по часова пре подне. Прво г. Вапа, а затим сви присутни устају и моле се Богу.

Телеграм Њ. В. Краљу.

Одмах, затим, по предлогу г. Вапе упућује се поздравни телеграм одушевљеним поздравима Њ. В. Краљу.

Поздравни телеграм је прочитао и потписао административни директор фабрике г. Драгомир Драгутиновић.

Говор Г. Вапе о сјајним и успешним напорима фабрике.

После читања поздравног телеграма узео је реч г. Милан Вапа. Г. Вапа је, речито и сликовито, у једном језгровитом и сугестивном говору, који су присутни са напрегнутом пажњом пратили, изнео све оне многобројне напоре, које је нештедимице г. Вапа улагао, а који су, након десет година истрајног рада, уродили једним драгоценим и ненадмашним плодом. Г. Вапа је, потом, истакао нарочито да је циљ конференције да сви, заједнички, без икаквог устезања, резимирају десетогодишњи плодоносни рад.

— Будите потпуно слободни, — каже г. Вапа, — и мене сад сматрајте не као свога шефа но као колегу, па, према томе, потпуно слободно искажите свако добро и зло које сте доживели и преживели у фабрици.

Г. Вапа, даље, излаже, отворено и јасно, све перипетије кроз које је фабрика пролазила за време откад јој је темељ ударен па до данас. Он износи финансиске и техничке тешкоће са којима се борило како споља, тако и изнутра, непрекидно, па и данас. Г. Вапа нарочито наглашава да је, кад спољни непријатељи његови и његове фабрике нису могли да га спрече у раду нити да га сломију у његовом енергичном потхвату, онда је ударено изнутра, и то на најодвратнији начин, путем анонимних пасквила. Све је чињено, и те пасквиле и анонимне доставе упућиваху највулгарније и најбезочније оптужбе противу свих и свакога, почев од фабричког директора, преко економа, вође машина до, најзад, и фабричког чувара. По тим пасквилама изгледало је да је у фабрици све покрадено тако да већ ни једне цигле нема на фабричком димњаку. Међутим, од свега тога није ништа било. Догађало се нешто сасвим супротно од тога. Фабрика је имала све комплетно, све на своме месту и у реду савршеном, радећи пуном паром и исправно. Значи, дакле, да су те пасквиле биле само привидно упућиване противу означених лица, а у ствари оне су циљале на г. Вапу, у опакој намери да га лише сарадника, да му створе неспокојство да се сав не би могао посветити раду. Али те и такве пасквиле нису успеле, јер су осујећене њихове намере самом њиховом неистином коју су били жигосали сви. Са разним гнусним уценама, што, такође, није могло да има никаквог утицаја. Г. Вапа, затим, наставља: да су спољни непријатељи фабрике, као и нерадници отпуштени из фабричке службе, озбиљност са којом води своје предузеће и строгост у циљу одржавања дисциплине и реда, који морају постојати у оваквој великој установи, називали грубошћу и бунили вредне, исправне и послу предане раднике...

Племенито старање Г. Вапе за болесне раденике и њихове породице.

Обраћајући са сакупљеним радницима г. Вапа им вели:

— Кад би моје предузеће, не дај Боже, пропало, и ја се без игде ичега нашао на улици, да ли би ме примили у своје друштво као колегу — радника, или би ме се клонили као експлоататора, који укида ваше зараде и није ваш заштитник, делећи са вама свако добро и зло?

Занимљиво је било како су, тога тренутка, сви радници једногласно и једнодушно одговорили како би га примили као човека, јер је, заиста строг, био свагда правичан, душеван, са родитељским срцем.

Овако отворен и спонтан одговор свих радника на конференцији најбољи је одговор свима непријатељима његовим и његове фабрике.

Говорећи о самој прослави десетогодишњице г. Вапа каже да је у реду да сви, заједно, што лепше ову прославу истрајног и поштеног рада обаве. Г. Вапа је додао да ће датум полагања фабричног темеља, 30 септембар, од ове године, бити прослављен као фабрична слава, а по оном народном: ко славу слави оном и помаже. Г. Вапа вели да, пошто је ово прослава рада, то буде у оквиру, који ће се подударати се тежњама радничким, нарочито у добу ове опште привредне кризе, у оквиру свечаном, али без излишног луксуза.

Све особље је ово одушевљеног прихватило, а нарочито одлуку г. Вапе да из његових личних сретстава, на дан прославе, оснује фонд радника фабрике хартије Милана Вапе за помоћ радника и њихових породица у случајевима болести и смрти, с тим, да фондом рукује фабричка благајна.

Обраћајући се присутнима, г. Вапа је завршио свој говор:

— Е, сад да чујемо и вас!

Реч административног директора г. Драгутиновића.

Први је, затим, узео реч административни директор г. Драгомир Драгутиновић, који је ванредно лепо истакао заслуге г. Вапе, сликајући га као вредна, енергична и способна радника, као оличење истрајности и рада. Г. Драгутиновић је рекао:

— Кад сам, пре две и по године, као државни пенсионер ушао у ову велику фабрику да, у својству административног директора, сарађујем и помажем г. Вапи, ја ни из далека нисам знао какве све тешкоће прате рад овако једног великог индустриског предузећа. Сад видим да је то рад пун напора и да захтева много воље и много зноја.

Нашег шефа г. Вапу, познајем још из малена. Знамо се из доба младости и другарства, па потом и као рођаци — пријатељи. Наш шеф од увек је био: оличење озбиљности и чврстог карактера, одувек радан, вредан и предузимљивог духа. И само он, са оваквим преимућствима, могао је да створи овакво једно предузеће, и да преброди све тешкоће на које је наилазио и на које и данас наилази... Ја не видех г. Вапу никад по кафанама и ноћним седељкама. Не видим га ни за акционарским столовима, нити као члана у одбору ма кога од многобројних новчаних завода, већ га видим само на раду. Рад, само рад и увек рад, без одмора и предаха.

— У својој фабрици, — настављао је г. Драгутиновић, — он је свуда и на сваком месту да својим стручним знањем моћно утиче на правац и ток послова, као и на то, да све што се ради и изради буде добро, тачно до прецизности и да одговара свима захтевима: услова, уговора и наруџбина. Само тако солидним, исправним и поштеним радом, на челу сваког посла, стално, он је могао да преброди све тешкоће, да реноме своје фабрике издигне на завидну висину и да дочека да његова фабрика прослави, ето, десетогодишњицу неуморног и истрајног рада.

— Ја желим да дочека и прославу 25-годишњице и да га и даље држи ова енергија са којом тако успешно дела, — завршио је топло г. Драгутиновић, а његове речи присутни на конференцији прихватили су са усклицима: „Живео наш г. Вапа!“

Признања правичности и хуманости г. Вапе.

Затим, говорио је други главни машинист г. Душан Прица. Он је особито истакао правичност и човекољубивост г. Вапе. И сам г. Прица је био један од оних оклеветаних, на које су упућивали одвратне неистине непознати пасквиленти. Он, зато, истиче родитељске бриге г. Вапе према свим радницима, па и према њему. Он, затим, са захвалношћу

прича како га је г. Вапа доста помогао родитељским саветима, па му је ту искрено, као отац, пришао. Тога ће се он сећати целог свог живота. Г. Прица моли г. Вапу да истраје у раду.

Први главни машиниста г. Михаило Клименко, такође један од оклеветаних пасквилима, износио да је он у фабричкој служби од самог почетка. Он је, зато, за време службовања био сведок неуморног, великог рада г. Вапе, кад је лично, и дању и ноћу, радио око постројења машинских инсталација папирне машине. Он, вели, тамо, а ја у парној машини све док не би рад фабрике отпочео. Са индигнацијом прелази преко клевета противу њега. Зна да је тачан и исправан у раду и не боји се неваљалаца, што је најбољи доказ да је то г. Вапа увидео, па ето и данас је свим својим силама предан сарадник г. Вапин.

Радник Михаило Гончаров, говори о г. Вапи као човеку самарићанске и добре душе. Он је то најбоље осетио. Кад га је рука заболела и кад му помоћ Уреда ни за месец дана није успела руку да излечи, већ је претила опасност да руку изгуби, г. Вапа га је узео под своје старање и, потом, о своме трошку упутио санитетском генералу г. Ђурђевићу, који је извршио операцију руке и спасао га.

Радник Милорад Раковић износи да га је г. Вапа, још као младог, узео нарочито под своје старање и свим сретствима настојавао да га упути правим путем, говорећи му очински: „Ако те будем и морао бити, и то ћу учинити, само мораш постати човек!" Благодари г. Вапи, јер види да се о њему родитељски бринуо.

Фабрички тишлер Живојин Пешић, говорио је о правичности и доброти г. Вапе. Вели да је био и у другим установама, дошао је из столарске задруге „Велика Србија", али овога реда и ове дисциплине у раду, као и правичности, доброте и хуманости принципала, чиме располаже г. Вапа, није нигде видео. Поздравља г. Вапу и жели да још дуго овако води своју фабрику. Радница Мирослава Ђорђевић, затим, са захвалношћу говори о признању г. Вапе, као шефа фабрике, према раду кад је рад био предан, марљив. Јесте, вели она, било је хитних послова који су морали бити савлађивани са више напора, али нас је г. Вапа, по свршетку, свагда наградио или повишењем зараде, или нам је давао за то време дуплу зараду у виду награде, поред годишње награде у износу једне једномесечне зараде као тринаесту плату. Тако нас је, вели она, на почетку овога месеца г. Вапа наградио дуплом зарадом за целу недељу дана после свршеног посла.

Радник машинске радионице Спира Митић, такође истиче родитељско расположење принципала г. Вапе према свима добрим и вредним радницима. Износи са благодарношћу диван гест г. Вапин приликом његове — Спирине — женидбе са фабричком раденицом Божидарком Петровић, којом је приликом г. Вапа обоје даровао са по 1000.— динара.

Остали говорници одају признање своме шефу г. Вапи.

Затим говорио је г. Станко Исајловић, инжињер-технолог. Он каже да се добар радник може снаћи и на оваквим конференцијама и да својим речима, искаже оно што у души осећа, насупрот г. Вапиног мишљења да добар радник зна само да ради а мало да говори, како је г. Вапа рекао у међувремену говора радника. А за то нам даје пример сам г. Вапа, вели г. Исајловић. Овакво једно предавање г. Вапе, које смо данас чули, нисам могао чути ни на Универзитету ни на једном предавању. То је најлепши доказ да г. Вапа уме и да ради и да говори.

Затим је говорио о своме уласку у фабрику. Он каже, после свршеног факултета закуцао је на многа врата, па и на врата г. Вапине фабрике. Прво је био одбијен, али на препоруку професора г. Душана Томића, г. Вапа га је узео, под условом да почне од самог почетка, да уђе као обичан радник, па да почне од бала, да сазна како се оне носе и намештају. Тако редом да прође кроз све фазе практичног рада, како би после, кад то све свлада, своје теориско знање могао успешно да примени, да би био прави стручњак и старешина.

Инжињер-технолог, г. др. Александар Хоровица, износи један занимљив случај, који најбоље илуструје г. Вапино огромно искуство у послу. Првог дана по сусрету са г. Вапом имао је један мали судар. Поводом инализе једне мустре хартије г. Вапа му је рекао: да не зна ништа и да треба да прође све фазе практичног рада, па тек онда да каже да је стручњак за фабрикацију хартије. За ово време уверио се да је г. Вапа био у праву. Он ће се старати да га у сваком погледу у циљу напретка фабрике задовољи.

Генерални заступник г. Корнел Хоровиц говори како је г. Вапа солидним, поштеним и потпуно исправним радом реноме фабрике подигао до максимума. Г. Вапа је, каже он, успео да се при државним лиферацијама хартије из његове фабрике прима са највећим поверењем како у погледу квалитета тако и квантитета, јер роба увек одговара условима, мустрама и уговорима. Фабрика г. Вапе је задовољила и приватне поруџбине, које се сад само траже из фабрике хартије Милана Вапе.

Књиговођа фабрике г-ђа Стана Петровић, изнела је све тешкоће кроз које је фабрика пролазила у погледу административно-финансиском, нарочито у времену после предузимања фабрике из државних руку по разортачењу.

— Фабрика прокишњава, машине зарђале, нема довољно новчаних сретстава за обрт. Каса празна, г. Вапа истрошен у борби за повраћај фабрике тако, да смо мислили да г. Вапа неће моћи истрајати. Али Божјом помоћи и г. Вапином еластичношћу, као и његовим сналажењем у овим критичним моментима, фабрика и њен сопственик издигли су се до најдостојније висине и до најлепшег напретка. Г. Вапа је успео да једну по једну невољу отклони и да фабрику изведе на површину.

Г. Вапа је, на крају захвално своме персоналу на искрености која је провејавала за све време ове конференције. Г. Вапа је позвао све присутне да у раду и даље буду истрајни а он, ако би се појавио случај да не буде њихов шеф и послодавац, уверава их да ће се њима и њиховим породицама тада одужити и јавити као ујак из Америке.

Ово су радници пажљиво саслушали и одушевљено поздравили г. Вапу, Конференција је завршена у 12 и по часова бурним аплаузом и узвицима: „Живео наш шеф! Живео г. Милан Вапа!“

Индустрија хартије

Милана Вапе

(Један прилог у богатој литератури о раду и продуктима њеног власника)

У целокупном нашем животу тешко је наћи једну сличну фигуру, која симболизира енергију, вољу, способност и несаломљиву жељу за стварањем, најзад велику љубав и амбицију ка стваралачком раду као што је то фигура г. Милана Вапе.

Оно што ми пак желимо да додирнемо то је тежња да приложимо неколико идеја и карактеристичких црта напорног рада г. Милана Вапе, који идућом годином као још млад човек улази у четрдесетогодишњицу своје привредне делатности.

Живот и рад г. Вапе представља у првом реду један сјајан пример да се интелигентном човеку са исполинском вољом није ништа отело и да за стварањем капитала и великих подузећа може да послужи за основицу не велико наслеђе, него исто тако опанчићи сиротог сељачета са Рудника, али опанчићи који носе једну ведру главу, поштено срце, спремне руке на челичну истрајност, и бистро око коме ништа није промакло, да види, да утуви и да одабере све оно, што ће јој бити корисно у раду и за рад, најзад један експанзиван темпераменат, који се морао кроз живот развити и створити до крајњих линија својих идеала.

Тај темпераменат створио је од сељачета сиромашњих родитеља данашњег Милана Вапу.

Тај темпераменат водио га је кроз цео живот. Он је у основи био критички и стваралачки. Вапа осећа средину, осећа њене недостатке и одмах једновремено саосећа потребе које ће бити стварна потреба реформе, реорганизације ка већем, добром и савршеном. То су битне линије његовог темперамента борбеног, организаторског, реформаторског и стваралачког које су га водиле успеху.

Такав је био у младости као фактор држ. штампарије, несаломљив и организатор. Такав је био и у јавном животу.

Темпераменат га је вукао животу и стварању.

Није прибележен један моменат врло карактеристичан и значајан по живом и рад г. Вапе.

Године 1896 г. Вапа је у Пешти. Сав загрејан идејама социјалистичким, он је јаван ватрени политички поборник социјализма. Његови критички, убедљиви, ватрени говори загревају душе његових другова и Вапа би улетео цео у политички живот, који му је пружао оно што његов темпераменат тражи, — борбу и успех крајњи у борби, — да га мађарска полиција није зграбила и ефикасним мерама спречила му да се у будуће јавља на политичким зборовима. Тај моменат је начинио преокрет. Борба и успех, створити нешто велико, сломљено је на политици, бацило га је на привреду и то са највећим ентузиазмом.

Успеси људи као што је г. Вапа су стварно наш национални понос, и за људе од праве културе сваки напредак оваквих привредних фигура изазива једно посебно задовољство. Пок. Коста Стојановић је увек са једним очигледним усхићењем говорио стално о раду и прегаоштву Вапином, културни свет на страни, било да су то јавни радници, или политичке личности, при бављењу у Београду, нису пропуштали прилику да посете фабрику Милана Вапе. То је једна сатисфакција за напоран рад и признање, али и наш општи понос. И докле су раније генерације наших државника бодриле људе на рад, данашње генерације су више него индолентне и позната а неразумљива парница коју је добио Вапа, несумњиво је само један доказ више снаге једног човека који је издржао и последњу борбу: да сачува круну успеха своје делатности, јер љубав која ствара и воли оно што створи, несаломљива је у борби да сачува своје дело, тиме је посведочио Вапа ону привредну педагошку истину: да се живом човеку ништа није отело.

Не стварајући ради себе, већ по нагону свога стваралачког темперамента, интелекта и љубави ка великом и замашном делу, које ће импоновати као национална творевина, Вапа није личан, већ чисто социалан и националан. То је најбитнија његова одлика, — и она сентенција исписана на фабрици: „Ради, живи и дај и другом да живи", могла би према духу темперамента Вапиног, социоалног и националног исто тако тачније

да гласи: ради и живи да би и за другог живео; јер је његов целокупан рад и живот стварање дела и посла и услова за живот, рад, посао и корист других.

О том његовом социалном развијеном осећању проговорићемо опширније, јер Вапине идеје на том пољу биће ускоро реализиране онако како се оне ретко јављају у највећим културама и тада ће и то бити један прилог више за познавање праве душе овог великог подузећа, који чини један редак пример човека рада, привредника, социалног идеалисте и великог националисте, рођеном у Шумадији, која као што је дала велике синове у науци, литератури, политици, војсци — тако је исто дало и у привредном нашем животу, међу које несумљиво спада и г. Милан Вапа.

Отаџбина Главни орган српске националне омладине. Бр. 2. од 20 Марта 1929 год.

Једна наша културна тековина

Вапина Фабрика Хартије.

Једнога дана освану код кафане „Лепи Изглед" нашега старог Београда, једно сељаче, син Шумадије, које беше дошло у њега, да ради и учи. Поцепани опанчићи сведоче му о имовном стању и даљини коју од Рудника до обале Саве прећоше, али испод продрте капице, на чело набијене блистаху два ока као два алема. Одећа му говораше да није богаташ и доиста ако би га човек у том моменту претресао, нашао би поред мало хране у торбици, још и брижљиво у пешкирић завезани и у недрима чувани три дваје слука.

Али то не беше сав капитал његов. Он је са собом носио свежину Рудника, бистрину која је својствена нашем народу, и прегаоштво Шумадије, оне Шумадије, која никада и ништа није олако добијала, која је и за најмању ствар морала да се бори па да је постигне; док су други тако рећи на поклон добијали извесне угодности, она је свесна своје моралне снаге исте борбом узимала не молећи никога и не клањајући се ником.

И као што орлић коме тек изникне перје покушава да лети, док се после многих покушаја не дигне у плаве висине, тако је се и ово сељаче, коме у души беше свест о моћи своје расе одважило да дође у велики град, да ради и мучи се, како би једнога дана могло не само да се одмори на плодовима свога рада, већ да и другима послужи као пример и пострек за рад, да им буде и потпора ако устреба.

То дете бејаше Милан Вапа, данас велики наш индустријалац и велики Србин.

Бистар и окретан он је убрзо ступио на занат и у њему показао изванредне успехе, али и ако су његови господари били њиме потпуно задовољни, он сам није био задовољан са собом.

Рођени патриота, који више свега воле своју нацију, он је у исто време био хладан посматрач и благодарећи бистрини ума могао је са болом у души да утврди, да нас странци у послу на коме је био надмашују, да нас надмашују не зато што су паметнији, већ што имају савршеније справе, и модерније методе рада. Док смо се ми са пушком у руци борили за своју слободу и независност, дотле су странци могли у миру да развијају своје занате и индустрију па и да науку наведу у службу истих.

„Ништа се живом човеку није отело", била је пословица коју је стално имао у памети Вапа. Па када странци нису ништа бољи ни паметнији од нас, зашто и ми не бисмо могли радити као и они, и свесан да може све постићи Вапа је оставио Београд и отишао на страну са жељом да од странаца добије упуства како би се у своме послу усавршавао. И то његово странствовање било је низ нових борби, јер странци нису били љубазни према једном Србину Балканцу, нити су желели, да га у тајне финесе свога посла упуте. Али је Вапа знао да се: *„занат очима краде"*, а *сиромаху човеку и комарац је музика"*, па је радећи поред разних стручњака, умео очима да украде занат, умео је, да после сам извежба руку и постане у својој струци не само исто толико добар као и странци већ и бољи, много бољи, јер је као последицу експанзивности и жеље за развијање своје расе, увек гледао да и оно што су странци сматрали, као савршенство још више усаврши. И као потпуно вичан у своме послу он оставља туђу земљу, где га већ не само цене него и траже, и враћа се у Отаџбину са жељом, да јој у колико му је могуће послужи.

У то време код нас је у штампарској струци ишло све по старом, јер су је водили и њоме управљали стари троми људи, без амбиција, без претензија да у њу ма шта ново унесу, већ само са једном јединoм жељом, да на миру седе на својим топлим местима. Разуме се, да су ти управљачи били противници свакога новачења, а нарочито, ако је оно долазило од стране млађих, и Вапа је био врло рђаво примљен у тој средини са којом се ни по идејама ни у методама рада није могао сложити.

Он је радио и чекао своје време, време које је врло споро ишло, и са тугом у срцу посматрао шта се све ради, уверен да се на такав начин који је код нас владао не само неће подићи његов племенити занат, већ да ће се шта више спустити још ниже.

И у једном моменту бола, када је увидео да све на горе иде, он се обраћа тадањем Министру Просвете Андри Ђорђевићу са молбом, да му да упражњено место фактора Државне Штампарије; обраћа му се, познавајући хаос, који је у њој владао и свесан своје моћи да ће у место хаоса створити у њој ред, — са речима: „Молим Вас, Господине Министре, да ми дозволите да уредим ону ашчиницу што се зове државна штампарија".

Ова молба јединствена по стилу и речнику у целој нашој државној администрацији до данас, није била наметљиво разметање ни празно фразирање, већ огледало душе Милана Вапе, човека који зна шта хоће да ради, и зна како ће урадити оно што хоће. Овој молби његовој нису одмах изашли у сусрет, јер је револтирала због свога тона и Господина Министра и сво више особље Државне Штампарије. Али су Милана Вапу ипак кроз неко време морали позвати на место, које је тражио, морали су велимо, јер способнијег од њега нису имали. Вапа је заузео место али није на њему остао, јер уводећи нове методе и нов начин рада он је морао да раскрсти са оним, које је у послу прегазило време или су били неспособни и да на њихова места постави само способне. Ови су се први чврсто били ухватили за своја места и сва енергија Вапе падала је пред њиховим везама. Зато он оставља за увек државну службу и отпочиње рад за себе.

Он отвара картонашку радионицу, затим је проширује, повећава, стално модернизира, док на крају она не представља јединствено уређење своје врсте.

Радан као ретко ко, имајући за девизу: *„Ради, живи и дај и другом да живи"*, он код себе скупља најбоље снаге, образује млађи нараштај коме је он пример не само у струци већ и у издржљивости.

Али Вапа опет није задовољан собом, он још није постигао све што је желео, а његова је главна жеља тако рећи циљ целокупног његовог рада била, подићи фабрику хартије. Он је у томе гледао једну земаљску потребу, као и извор зараде не само за квалификоване раденике, већ и за најсиромашније слојеве нашега народа, који би сировину — крпе — за ту фабрику скупљали. Рат му није дао да ту идеју оствари, али је после рата још са већом енергијом почео да ради на њеном остварењу и остварио је.

Он је подигао фабрику у Београду, фабрику која је најмодернија у целој Јужној Европи, а по величини способна да не само подмири сву земаљску потрошњу, већ и да извози на страну и на тај начин створи нове изворе прихода државној каси.

Али када је фабрика већ била готова, наишле су нове тешкоће за њеног творца. Оскудица кредита са једне стране, закашњење снабдевања сировинама са друге. Нарочито су на ово последње полетели сви могући звани и незвани анационални елементи, да би на тај начин рад осујетили, јер им такав није ишао у рачун. Колико је још душевних мука морао да издржи Вапа, колико непроспаваних ноћи да проведе, док врховна власт није увидила сву корист по наш национални економски живот од стране његовог предузећа, док извоз крпа преко границе није забранила. Са кредитом је већ било лакше, јер Вапа не желећи за себе да ради већ за идеју, улази у ортаклук са државом под условом да јој после своје и своје супруге смрти уступи и свој део.

На тај начин Београд је добио нову тековину са којом се не само он већ и цело Српство може дичити. Фабрика хартије Малана Вапе израдила је свој први лист хартије 10 марта, а 13 марта у присуству Његовог Величанства Краља отпочела је редован рад.

Овај датум нам обележава један догађај, који ће у нашој културној историји остати као пример интелектуалне способности, марљивости и издржљивости нашега народа. План за ово грандиозно предузеће поникао је у глави нашега Шумадинца Милана Вапе, и он га је са својственом бистрином, упорством и марљивошћу нашега народа извео и са самопрегоревањем од идеје створио дело. Колика је тековина то за нашу Земљу види се и из тога, што ће ова фабрика у моменту када буде нужно, моћи исто онако да ради бездимни барут као што сада меље крпе и прави хартију.

Живот Вапе је живот нашега народа, оличен у једном човеку. Успех се постиже дугом и тешком борбом, и у толико је већи и славнији у колико се више за њега борило.

„Отаџбина" жели врломе Србину, члану и добротвору Српске Нац. Омладине Вапи успеха у раду и кличе му од свега срца: „Живео!"

Aneé 1926: № 5. Supplément au № du 26 Juin 1926

L'ILLUSTRATION

Économique et financière. Numéro Spécial.

L'industrie serbe du papier

Les Etablissements Milan Wappa

et

leurs fondateurs

Il est impossible, quand il est question du développement industriel de la Serbie, de ne pas parler de l'Industrie du Papier. Et quand on en parle, il est impossible de ne pas évoquer la grande figure de l'homme de génie qui dota la Serbie d'un établissement modèle dans son genre, M. Milan Wappa.

Né à Roudnik, en Choumadia, région particulièrement aride, fils de petits cultivateurs, Milan Wappa enfant, pauvre mais animé da la vitalité tenace da sa race, était, du fond de sa province, venu pieds nus à Belgrade, tourmenté du désir d'apprendre, de savoir.

Admirablement doué, ayant déjà la vocation de produire, et d'un esprit d'observation pratique qui lui fit accomplir de rapides progrès dans le métier manuel, curieux aussi des choses de l'extérieur, l'adolescent ne fut pas sans réfléchir aux conditions ou vivaient alors les métiers en Serbie. Et son patriotisme lui enseigna bientôt que si d'autres peuples réussissaient mieux dans l'industrie, ce n'était point à cause d'une intelligence plus grande, mais uniquement parce qu'ils disposaint déjà d'un outillage et de méthodes perfectionnées, alors que les Serbes, auxquels était échue la dure mission de défendre les libertés de l'Europe contre l'invasion turque, d'autres peuples, ainsi protégés, donc plus favorisés, grâce à la vigilance serbe, avaient pu, en toute quiétude, se créer un outillage industriel, le perfectionner, perfectionner aussi leurs procédés d'exploitation.

Et, avide de connaître cet outillage et ces procédés, pour en faire bénéficier plus tard sa patrie chérie, Milan Wappa s'expatria. Observateur, praticien, sachant deviner ce que les spécialistes jaloux de leurs formules et de leur tour de main lui cachaient, Milan Wappa tira de son séjour à l'étranger un profit considérable, dont il rêvait de faire bénéficier son pays.

Rentré en Serbie, il fut *l'initiateur*, si l'on peut dire, des méthodes nouvelles appliquées au relèvement, en Serbie, de l'industrie du papier.

Devenu Directeur d'une section de l'Imprimerie Nationale, M. Wappa, après avoir accompli la rude tâche de relever cet établissement, qui laissait beaucoup à désirer, quitta le service de l'Etat, pour, après s'être consacré à des travaux précieux au développement de l'industrie nationale, réaliser le rêve de sa vie:

Avec l'expérience énorme du praticien consommé, M. Wappa, auquel aucune papeterie n'était inconnue dans les deux Continents, établit les plans, dirigea l'exécution, en un mot, fut le créateur complet des usines qui portent aujourd'hui son nom et dont il est non seulement l'Administrateur et le Directenr général, mais dont il se partage aussi, par moitié, avec l'Etat, la propriété.

Le capital investi daus cette entreprise considérable fut de 40 millions de dinars, dont 30 millions à M. Wappa et 20 millions à l'Etat.

La capacité de production est de 20.000 kilogrammes par jour. La main-d'oeuvre — et c'est là le mérite des dispositions adoptées par M. Wappa — y est réduite à un minimum frappant: tout, en effet, est „*mécanisé*" dans l'usine, et il suffit de 120 hommes le jour et de 15 la nuit pour assurer la production.

Et cependant, 1.000 CV suffisent comme force motrice, celle-ci ayant été mise au point parfaitement.

En 1923, peu après la mise enr oute, M. Wappa eut le plaisir de faire parcourir les usines à M. le Sénateur Bérenger, et, en 1925, donc tout récemment, celui du recevoir M. Albert Thomas, l'éminent Directeur du *Bureau International du Travail*, qui a résumé ainsi l'impression qu'il eut de cette visite:

„ ... Il y a, en Serbie, des usines munies d'un outillage tout à fait moderne. J'ai vu, à Belgrade, la *Papeterie Wappa*, qui ne le cède en rien aux plus belles fabriques de papier d'Allemagne et d'Amérique. Cette usine, fondée par un ancien typographe, a été attribuée dès maintenant par moitié à l' Etat, à qui elle appartiendra tout entière à la mort du propriétaire. C'est là un fait assez curieux pour qu'il soit signalé."

Ajoutons qu'au frontispice du bâtiment principal de l'usine, M. Milan Wapqa a fait graver dans la pierre la maxime de sa vie:

Travaille, vis et donne à vivre aux autres.

„Правда“ — Београд. Број 228. од 22-VIII-1922 год.

Домаћа индустрија

Фабрика хартије М. Вапе

Као у политичком животу, тако и у индустријском развитку појединих земаља, има људи, који, неуморним радом, у пркос свих препрека на које наилазе, ипак успевају без ма чије потпоре постићи велике задатке који се намећу свакоме члану према заједници у којој живи. Један од таквих људи, који је свој живот испунио радом на корист отаџбине, несумњиво јесте г. Милан Вапа, наш познати индустријалац. Не можемо пропустити прилику, а да у овим тешким данима животарења наше индустије, не споменемо случај г. Вапе, који је подизањем једне велелепне фабрике хартије показао пут којим и остали индустријалци треба да пођу.

Незапажено и нечујно, без икакве ларме и церемоније г. Вапа је 17 септембра 1921 године ударио темељ згради која има да постане најлепши и најдрагоценији украс Београда. Фабрика на једном простору од 3600 квадратних метара после две године грађења најзад се показује у свој својој лепоти. 17 септембра ове године она ће бити готова да преузме на себе посао израде хартије за снабдевање наше државе. Колико то подизање има значаја по нашу земљу најбоље ће се видети онда када се осети њено деловање.

Пре него што пређемо на описивање саме фабрике, нека нам је дозвољено да напоменемо само, да је она ремек дело данашње технике. Ако се може сматрати за тачно све што се о њој пише и говори на страни и расправља у круговима првокласних стручњака, с правом можемо рећи да се наша престоница може са њоме само гордити.

Нова фабрика хартије налази се као што је познато, на путу Београд—Топчидер на самој жељезничкој прузи неколико десетина метара само од обале Саве. Она је подељена у 2 дела. Једна је страна подигнута на 3 спрата, за израду целулозе од наше — сопствене сировине. Друга страна је на два спрата за израду хартије. У одељењу где се израђује целулоза, налазе се огромне машине, и 3 велика кохера (казан за кување целулозе, дезинфекцију крпа). Одмах испод њих, у међуспратној конструкцији налазе се два велика вашхоландера, где долази дезинфикована крпа за прање. Одатле силази се у нарочито одељење за цеђење и најзад у сале у којима се налазе 14 холандера најмодернијег типа. Испод ових постављена су три холандера за бељење хартије. Ту се налазе и огромни базени хлора. На последњем спрату, одакле почиње фабрикација хартије, налази се 40 столова на којима се врши сортирање (крпа, јута и т. д.) сировине. Ово је одељење уређено потпуно хигијенски. На истом се спрату налази и кујна где се кува туктало и меље иловача. Сва три спрата, везана су помоћу две велике електричне дизалице које непрестано раде горе-доле. Ево у кратко како се израђује хартија. Цео материјал готов за фабрикацију хартије (каша) најпре пролази кроз једну бакарну цев од 30 см. у пречнику и изручује у један миш-холандер од 36 кубика. Из њега помоћу огромних цеви од 10 см. ширине, та каша спроводи се у рирбитне, одакле прво пролази кроз огромну машину која прима и огромну количину воде и најзад излази из машине. Фабрикација хартије врши се за време од четири сата. Машина, која израђује хартију има поред себе један велики електрични апарат који показује у свакој минути колико је метара израђено хартије. Она излази из машине ширине 2 метара и 10 см. а у дужини колико се год хоће хиљада метара. У минути она израђује 60 метара најфиније хартије, што значи у свакој секунди 1 метар. Лошијег квалитета хартију она може израђивати на сат и по 70, 80, 100 и 120 метара. За сада она може да даје 2 вагона дневно хартије а ако се укаже потреба, додавањем цилиндера за сушење она ће моћи давати и 3 вагона на дан. Најзад удешено је да се помоћу ум-ролмашине спрема и хартија за ротационе машине. Одатле, у 2 огромна електрична холандера она се може сатинирати, електричним дизалицама преносити у одељења где се хоће и даје дефинитивна форма по поруџбини.

Фабрика, не треба заборавати, има и своју електричну централу у којој је постављена парна машина од 1000 коњских снага. До ње су смештени огромни казани који дају пару и који се ложе механичким путем трошећи дневно 3 и по вагона угља.

Фабрика хартије, колико смо дознали од г. Вапе, даће сиротињи за прикупљање старих крпа 12 до 14 милиона динара. Као што је познато до сада је та иста крпа извожена у иностранство а за скупе новце набављана хартија. Крпе свих врста фабрика купује по 1,80, 2, 3, 4, 5 и 6 динара килограм. Од крпа, хартије и сламе остаће дакле у земљи

око 100 до 120 милиона динара. Фабрика се до сада због воде није могла подизати. Анализама у Лајпцигу, утврђено је да се за њу може употребити само савска вода (дунавска је одбачена).

На тај начин створена је могућност да се израде 4 велика филтра и велики резервоар везан са Савом осигуравајући сталну воду. Водовод даје дневно 12,000.000 литара филтроване савске воде која се спроводи директно у један резервоар 25 см. висок (од 90 кубика) на врху зграде који даје силан притисак да вода струји кроз цеви највећом брзином. Фабрика ће радити и дању и ноћу без престанка са годишњим одмором од 10 дана. Особља ће имати врло мало пошто је све механичким путем постројено. Она ће имати само око 150 радника на овај начин запослених.

Поред тога, одмах иза гвозденог моста налази се фабрично пристаниште са којим ће фабрика бити везана електричном железницом.

Не би било рђаво, да београдска општина, која ни најскромније жеље г. Вапе није хтела да услиши, веже своје водоводне цеви са водоводом г. Вапе и да се у сваком моменту може послужити водом коју фабрика производи у изобиљу.

Дело г. Вапе морамо сви поздравити, који желимо напредак индустрије у овој земљи.

Привредно финансијски преглед

Фабрика хартије г. Вапе.

Фабрика хартија г. Милана Вапе, која се сада завршава и у којој ће ускоро отпочети рад започета је пре две године. Један од наших сарадника имао је прилике да фабрику разгледа и стога ми доносимо неколико података о њој. На описивању унутрашњости исте ми се нећемо задржавати јер су машинерије и сам начин производње ствари врло комплициране, већ ћемо донети неколико података, по којима би наши читаоци могли створити, ма и површну, слику. Уз то је важно напоменути да су у овој фабрици дале ласкаве изразе неколицина врло угледних личности као на пример наш Председник Владе, г. Пашић, Министар Финансија, г. Стојадиновић и председник чехословачких привредника, г. Барта, који су фабрику прегледали.

Г. Барта је изјавио да, по савршенству технике и модерности уређења, сличне фабрике немају у читавој Центалној Европи и ако би се нашло већих од ове. Стога је он и изразио нашем Министру Трговине и Индустрије своја честитања.

Што се тиче података о самој фабрици изнећемо само неколико. Њен главна парна машина има 1000 коњских сила, а поред тога има и електрични генератор од 650 коњских сила. Ложење и чишћење машина је механички уређено. Површина испод фабричне зграде износи 3600 кв. м., а површина целокупног простора за рад око 8000 м². Сада се завршавају и радови на подизању водовода чији капацитет износи 12 милиона литара дневно. Поред тога што се фабрика налази уз саму железничку пругу, што за експедовање фабриковане хартије значи врло много, г. Вапа ће подићи и сопствено пристаниште на Сави, које ће са фабриком бити спојено такође сопственом кратком ускотрачном железничком пругом. На пристаништу ће бити и електрични кранови за истовар и утовар.

Фабрика г. Вапе израђиваће све врсте хартије као и целулозу. Дневна производња биће око 2 вагона обичне или око 1—1 и по вагона најфиније хартије (Bank Post). Поред потрошње у земљи хартија ће се и извозити. Извозиће се, у главном, за Бугарску, Грчку, Турску и Египат, где су већ отворена заступништва ове фабрике. Због згодне железничке везе износ за ове земље је најпогоднији.

Фабрика ће прорадити, не рачунајући на какве непредвиђене тешкоће, 15 новембра о. г.

До сада уложени капитал у ово предузеће износи преко 20 милиона дин., док вредност фабрике, услед повољних цена под којима су машинерије купљене још 1921., данас износи преко 100 милиона динара.

Очекујући даље резултате после почетка рада саме фабрике нас ипак радује досадашњи успех г. Вапе, јер он отвара лепе изгледе на будућност.

„Нови лист" — Београд, Бр. 465. од 23-IX-1923 г

Фабрика хартије г. Милана Вапе.

Велики светски рат, један од најужаснијих ратова у историји уопште, чије смо највеће страхоте ми највидније осетили на својој сопственој кожи, отворио је нове проблеме у нашем јавном животу и поставио нове услове за развијање у свима правцима.

Можда је парадоксално, али је несумњиво, да је рат, који нам је с једне стране нанео толико штете, дао, с друге стране, један снажан импулс и развио нашу активност у мери, која се у предратном добу није могла ни замислити. То је уосталом и природно. Наши бајонети створили су нам једну велику моћну државу, која је постала важан фактор у међународном животу. Око милион гробова посејаних широм целога света ставили су нас у ред највећих међу великима. Мала предратна Србија, повучена у себе, запостављена од свих, метаморфозирала се у велику Краљевину Срба Хрвата и Словенаца на коју свако хтео не хтео, мора да рачуна. Али дело још није завршено. Оно што су запечатили мртви својим гробовима, мора да доврше живи својим радом. Има још много што шта да се учини, много још труда да се уложи па да дело буде потпуно. У новој великој заједници мора да заструји нов исто тако велики и савременим приликама прилагођени живот. Победа, манифестована на бојном пољу, мора да се извојује и на пољу културе, јер ће само онда бити потпуна победа. Подчинивши непријатеља оружјем, ми смо му остали потчињени у културном погледу. То нарочито важи за материјалну културу. У овом времену она игра у судбини једнога народа примордијалну улогу. У њој, ми оскудевамо потпуно. То треба признати и не стидети се због тога, јер томе нисмо криви ми. Прилике су биле такве и против њих није могао имати нико ништа. Целокупна наша новија историја представља гигантску борбу нашег народа за своје ослобођење и уједињење. Наш човек са пушком у руци, вечито на мртвој стражи, у сталној опасности да буде потлачен и уништен, није могао своју активност да посвети културном развитку у оној мери у којој су то били у стању да чине народи, чија је судбина била срећнија од наше. Али, хвала Богу, те незгоде су отклоњене. Сметњи више нема, и пространо поље културе синуло је отворено пред нашим очима. Треба га обрадити. Сваки онај, који учини напор у томе правцу, велики је исто онако као онај који је са пушком у руци стајао на бранику своје Отаџбине. Држава није у стању да учини све, приватна иницијатива може да учини много зато њој треба поклонити нарочиту пажњу и дати јој подстрека колико год је то могуће.

Један леп пример личне иницијативе у томе правцу пружа нам наш познати индустријалац и велики патриота Г. Милана Вапа. Његова нова фабрика хартије, која представља последњу реч у погледу технике, најбољи је пример, до каквих резултата може да доведе предузимљивост и енергија једног човека.

Г. Милан Вапа је индустријалац у најбољем смислу, те речи. Он је потпуно разумео значај индустрије за нас, и посветио јој је цео живот, не из користољубља, као што је то обичај, већ из осећања дужности да послужи своме народу свима својим силама. Место да остатак свога живота проведе са својом супругом у миру, грицкајући оно што је у својој младости знојем зарадио, он се подухватио изградње ове грандиозне фабрике, која ће најлепше да репрезентује нашу индуструју у целом свету. Фабрика Г. Милана Вапе уређена је на најмодернији начин. Машине и цео фабрички прибор јесу најновијег типа и потпуно одговарају условима модерне технике. Фабрика ће потпуно сама задовољавати све своје потребе. Она има електричну централу, чији капацитет премаша хиљаду коњских снага, и која би у случају потребе, могла да пружи осветљење скоро целом Београду. Она има и свој водовод. Тај водовод је заиста једно монументално дело. За фабрицирање хартије питање воде јесте најосновније питање. Без ње се фабрикација ове врсте не може у опште ни замислити. За Г. Вапу оно је у остварењу његовог дела, било и најтеже питање. Црпети воду у потребној количини из општинског водовода, на тако што помишљати било би просто неозбиљно. Подизати нов водовод значи рескирати више, него што се то обично може и замислити. Г. Вапа је решио да рескира. Он је желео да његова фабрика, његово животно дело, буде потпуно и није се хтео уступчавати ни пред каквим препрекама. Данас већ та препрека не постоји. Сава је прокопана, водовод је подигнут, и дванаест милиона литара најмарљивије филтриране воде струји свакодневно у фабрику. Тај водовод се налази испод самог гвозденог моста, неколико стотина метара удаљен од фабрике, и по своме капацитету већи је, а по своме уређењу далеко модернији од општинског водовода на Белим Водама, са којим се Београд толико мучи. Г. Вапа је успео да створи за

непуна три месеца оно што Београдска Општина није била у стању да учини годинама, један водовод који би својој снази могао да задовољи све потребе Београда у томе правцу.

Ова фабрика Г. Милана Вапе потпуно ће задовољити све домаће потребе у хартији. Колика је добит од тога не треба нарочито ни нагласити. До сада, ми смо хартију увозили из иностранства нарочито из Аустрије. За скупе паре, које смо плаћали иностранству, добијали смо рђаву инострану робу. Од сада се прилике сасвим мењају. Хартија Г. Милана Вапе по свом квалитету далеко ће бити боља, а по својој цени далеко јефтинија од иностране. Али није само то.

Поред тога што је у стању да задовољи све домаће потребе, фабрика ће бити у могућности да сваке године извезе у иностранство једну знатну количину хартије. Та количина варираће између 300 до 400 вагона годишње. Пошто Г. Вапа инсистира да његова хартија буде прва по квалитету, то су сви изгледи да она освоји све веће светске пијаце. Оставимо на страну користи од једног тако солидног репрезентовања наше домаће индустрије у великом свету, па узмимо само у обзир, колика ће корист бити од тога, што ће редовно годишње једна позамашна сума здраве стране валуте бити унешена у нашу државу. Користи има још, и оне су различите. Узмимо на пример само ову. Наша земља врло је богата у сировинама за прераду хартије. Оне су до сада биле потпуно неискоришћаване. Стварањем ове фабрике, нашим ситним привредницима пружа се могућност да створе једну нову грану привреде код нас и да је врло лепо искористе.

Фабрика ће радити и дању и ноћу и у њој ће бити запослено око 150 радника, који ће радити на три смене. Ово радништво биће регрутовано све из наших редова, сем неколико страних стручњака, који ће бити запослени док се наши не оспособе за ову врсту индустрије. Хигијенским условима за рад поклоњена је нарочита пажња. И то је најсимпатичније код Г. Вапе. И сам радник, он радну снагу није схватио као објекат за немилосрдну експлоатацију, већ радника сматра као врло важног члана једне организације, коме је неопходно потребно створити што боље услове за рад, ако се жели да се његова снага паметно и корисно употреби. Огромне су паре потрошене, да се отклони штетно дејство прашине приликом прераде сировине. То је потпуно изведено, тако да ова фабрика са гледишта хигијене задовољава све све услове, који су у томе погледу од једне фабрике могу тражити.

Творац и сопственик ове фабрике Г. Милан Вапа човек је врло интересантан. Његова биографија слична је биографијама оних великих људи који су са друштвеног дна испливали на површину и задивљавали свет. У Београд је дошао из унутрашњости Србије још као деранчић. Ма колико тадашњи варошки живот код нас био примитиван, он је на мало сељаче учинио неиздржив утисак. За малога Вапу он је значио нешто ново и значио је нешто велико. Оштроуман и по природи врло интелигентан он је одмах схватио да је смисао живота у раду, у непрестаном стварању, у непрестаном идењу напред ка бољем, ка вишем, у сталном крчењу културе. И он је радио, радио је непрекидно, радио је упорно, не знајући за препреке, никад не клонувши духом. Око њега се живот окретао, често пута брзином која би помутила погледе и најзрелијем човеку, али он није знао за пометње.

Изабравши себи један циљ, уверен да је добро изабрао, он је непрестано крчио себи пут, све у истом правцу, увек напред и све напред. Цео његов живот састоји се у тој једној речи, која све покреће у *раду*. У тридесетој години својој он већ постаје имућан човек, угледан привредник на кога се рачуна и о коме се с поштовањем говори. Он од 1909 године већ има скромну фабрику хартије која солидношћу израде значи датум у нашој сиромашној домаћој индустрији. Али он се тиме не задовољава. Он није био од оних људи, који би у безбрижном животу тражили накнаду за напоре у младости. Новац за њега није био циљ, већ само средство да и даље ствара. Идеја једне велике фабрике најширих димензија, која би достојно репрезентовала нашу индустрију није га никако остављала. У својој кући имао је једну велику стручну библиотеку, све што је било написано о фабрикацији хартије он је набавио и пажљиво простудирао. Обишао је све велике фабрике у свету и на лицу места се упознао са радом у њима. Тако се из дана у дан припремао да приведе крају своје дело и када је мислио да је стигао циљу — избила је катастрофа. Дошао је рат, који је из основа све изменио. Из рата се Г. Вапа вратио као пуки сиромах. Плодови толиког труда отишли су у неповрат. То би обескуражило и најхрабријег човека. Г. Вапу то није могло да помете. Он је почео све изнова, исто онако стрпљиво, енергично и смишљено. Данас већ његова фабрика скоро је готова. Неће проћи ни два месеца, а све те гиганске машине, на притисак једног елекричног дугмета ставиће се у покрет.

Тај дан биће најсрећнији дан у моме животу, каже г. Вапа с поносом. То да видим, па не марим да умрем.

И то не каже човек који воли да се размеће оним што је учинио, већ човек који је искрено одушевљен својим делом. Г. Вапа је у целом своме животу био такав човек. Он не воли рад због материјалних користи које ће он да му донесе, већ због самог рада. За њега је рад највеће задовољство.

Први будак у темељ његове фабрике он је својом руком ударио, и ударао је све дотле докле крупне грашке зноја нису покапале земљу која ће држати његово животно дело. И то нису једине капи зноја које су избиле на његовом челу због фабрике. И данас он се непрестано зноји јер непрестано ради. Ниједна се инсталација не изврши, ниједна се поправка не учини на радовима који се завршују а да он у њима не узме активног учешћа. Као какав дух, који све види и све предвиђа он лебди над својом фабриком. Без његовог присуства цео овај организам био би тело без душе.

Поставши богаташ Г. Вапа је и даље остао простосрдачан и хуман човек. „Живи и ради, а подај и другоме да живи" јесте принцип којим се он све руководи, и који је крупним словима исписао на својој фабрици. То није позерство. Треба видети шта је он све учинио за своје раднике, какве им је све удобности припремио, па да свакоме буде јасно да Г. Вапа уме не само да обећава већ и своја обећања да приводи у дело.

Случај Г. Вапе нама је симпатичнији као карактеристична појава, него као материјална корист, коју ће од њега многи да извуку.

„Привредник" нам је показао шта се све може колективним напором учинити за подизање наше привреде.

Прослава Г. Вајферта јасан је доказ колико треба ценити личну иницијативу на пољу материјалне културе. Г. Вапа је један такав светао пример личне иницијативе. Његова фабрика најбоље доказује шта све један човек може да учини кад се загреје за једну паметну и корисну ствар.

Тим својим делом г. Вапа је заслужио похвалу честите јавности, и ми му је са поштовањем одајемо.

/

„Меје“ — Загреб. Бр: 21. од 15-XI-1923. г.

Овог месеца започеће још са својим радом велика творница папира у Београду, својина г. Вапе. Изградња ове творнице започета је већ пре две године, а сада се коначно довршава. Парна машина, која се у њој налази, има јакост од 1000 коњских сила, а поред тога налази се у творници и електрични генератор од 650 коњских сила.

Ложење и чишћење машина је механички уређено. Површина испод фабричке зграде износи 3600 кв. м., а површина целокупног простора за рад око 8000 м². Сада се завршавају и радови на подизању водовода, чији капацитет износи 12 милијона литара дневно. Поред тога што се фабрика налази уз саму жељезничку пругу, што за експедовање фабриковане хартије значи врло много, г. Вапа ће подићи и сопствено пристаниште на Сави, које ће са фабриком бити спојено такође сопственом кратком ускотрачном жељезничком пругом. На пристаниште ће бити и електрични кранови за истовар и утовар.

Фабрика г. Вапе израђиваће све врсте хартије као и целулозу. Дневна производња биће око 2 вагона обичне или око 1—1 и по вагона најфиније хартије (Bank Post). Поред потрошње у земљи хартија ће се и извозити. Извозиће се, у главном, за Бугарску, Грчку, Турску и Египат, где су већ отворена заступништва ове фабрике. Због згодне жељезничке везе извоз за ове земље је најпогоднији.

До сада уложени капитал у ово предузеће износи преко 20 милијона дин., док вредност фабрике, услед повољних цена, под којима су машинерије купљене још 1921., данас износи преко 100 милијона динара.

„Правда“ — Београд. Бр. 238. од 26-VIII-1931 г.

Учитељи у фабрици г. Милана Вапе

Данас пре подне једна већа група учитеља, око две стотине на броју, под вођством учитеља из Београда г. Тихомира Јевтића, посетила је ради разгледања фабрику хартије г. Милана Фапе. Учитеље је дочекао сам г. Вапа са својим административним директором г. Драгутиновићем. Г. Вапа је врло љубазно и срдачно, по обичају свом, дочекао учитеље, пружајући им једно ретко задовољство и ванредну прилику да виде како се израђује фина хартија, да разгледају рад машина и да о томе чују од стручњака инжињера, као и од самог директора г. Драгутиновића, све потребно објашњење. Сем тога, учитељи су били у могућности да баш данас, у време припремања прославе десетогодишњице фабрике, виде дело једног човека, једну крупну индустријску установу, која је плод многих напора, жртвовања и енергије способности г. Милана Вапе. Учитељи су били задовољни разгледањем, а на крају, при изласку из фабрике, г. Вапа их је поздравио једним лепим и импресивним говором. Г. Вапа је, између осталог, рекао, обраћајући се учитељима као првим носиоцима просвете:

— Ви сте светле буктиње просвете, на чијој светлости ниче основа културе, родољубља и прогреса у једном народу. Ваше су заслуге неоцењиве за народ, оно што ви дате детету од малена, оно што му улијете у малу детињу главу, остаје као његова резервна снага за све доцније дане. Зато је ваш позив деликатан и пун одговорне дужности, којој треба одати хвалу...

Г. Вапа је, затим, говорећи о самој фабрици, рекао:

— Ово што сте видели, то је дело руку и зноја. То је дело једног човека. Могу да вам отворено кажем: да је на моме месту био Форд, да се борио са оним тешкоћама које сам ја пребродио и преживео, увек на послу, не би имао, кажем вам, ни панталона на себи, а да сам ја, међутим, био на његовом месту, у оним приликама, верујте ми био бих два пута већи од њега...

Г. Вапу су ту учитељи одушевљдно поздравили дугим аплаузом. После говора г. Вапе, који је са особитом пажњом саслушан, на поздрав је одговорио у име свих посетилаца учитељ г. Тихомир Јевтић. Г. Јевтић се лепо и изразито захвалио г. Вапи на усрдном и пријатељском пријему, а затим је похвалио енергичност и способност индустријалца и националног радника г. Вапе, чије је предузеће тако напредно и велико.

Г. Вапа је поклонио учитељима који су посетили фабрику 10.000 динара. Учитељи су отишли из фабрике са најлепшим утисцима, које су на њих оставили љубазност г. Вапе и уређење његове фабрике хартије.

„Narodno Bogastvo". Zagreb, Br. 16 od 15-XI-1923. g.

Najveća tvornica papira u Jugoslaviji

Beogradski veleindustrijalac g. M. Vapa, dovršuje početkom decembra o. g. najveću i najmoderniju tvornicu papira u našoj državi.

Cijela zgrada zauzima ne računajući u to vodovod prostor od 3600 m². Dimnjak iznosi 12 m u prečniku na dnu, a 2 m. na vrhu, dok je visok 60 m.

Strojevi, koji su nješto najmodernije danas u svijetu, pokretaće se sa 1650 konjskih sila.

Tvornica će moći da izgradjuje s početka dnevno 2 vagona papira, a dodavanjem izvjesnih dijelova strojeva moći će se kapacitet njezin da poveća na 4 vagona dnevno.

Kako se potrošnja papira u našoj državi cijeni na 300 vagona, nema sumnje, da će ta tvornica biti u stanju da ne samo podmiri svu našu potrošnju, nego će mnogo i da izvozi.

Cijela produkcija papira od momenta, kada se krpe sortiraju pa do momenta kada papir izlazi osušen na valjcima trajaće ukupno četiri sata.

Pokraj papira izradjivaće se u tvornici i vodotisci.

Na poslu u tvornici smjenjivaće se stalno i dan i noć po 150 radnika, dok druge tvornice sa istim kapacitetom ne mogu da rade bez 1000 radnika.

U Vapeovoj tvornice biti će uvedeni svi najmoderniji i najsavršeniji strojevi tako, da će radnici tamo samo da kontroliraju strojeve, a sve ostalo pa i samo loženje uljem obavljaće se automatski.

Tvornica će da troši oko 1300 vagona uglja godišnje ili 3 i pol vagona dnevno. Uprava tvornice već pregovara sa našim rudnicima i prima uzorke i ponude uglja.

Za materijal, od koga se izradjuje papir (stare krpe, jute, džakove, stari papir i t. d.) tvornica će da izdaje oko 14 milijona dinara godišnje.

Vode će trebati oko 12 milijona litara dnevno, a vadiće se i filtrirati iz Save po posebnoj instalaciji podignutoj uz željeznički most na Savi.

Za ugalj, sirovine i ostalo podići će se i poseban kej na Savi, za koji je kamen već dovežen.

Kejom, koji će biti na šest metara obale, moći će se služiti država prema naročitom ugovoru sa tvorničarom.

Za podizanje ove tvornice investirano je do sada preko 40 milijona dinara domaćeg bez i najmanje primjese stranog kapitala i bez kredita od Narodne Banke.

Tvornicu je nedavno pregledao francuski senator g. Berenger, koji je tu skoro posjetio važnija industrijska centra naše države, kome se nije dopalo, što su strojevi nabavljeni u Njemačkoj, ali je izjavio, da takovih strojeva u Francuskoj na žalost nema.

„Време“ — Београд Бр. 686 од 16-XI-1923 год.

ИНДУСТРИЈА ОКО БЕОГРАДА

Фабрика хартије на топчидерском друму.

Фабрика г. Вапе подмириваће сву нашу годишњу потребу у хартији.

Четири сата од крпе до хартије. Два метра хартије у секунди.

Концем овог месеца, или почетком децембра, прорадиће први пут велика и најмодернија фабрика хартије г. М. Вапе. Последњи радови приводе се крају и увлаче се и постављају последњи делови машина.

Цела зграда са 380 прозора, и све инсталације биће један рекордан посао. Тек је 18 месеци као се интензивно на томе ради. Под кровом је, не рачунајући ту водовод, неких 3.600 кв. м. Машине ће се покретати са 1650 коњских снага. Димњак је 12 метара у пречнику на дну, а два метра при врху. Висина му је 60 метара. Четрнаест холандера за припремање каше из које се процесом производе хартија, даје одличну слику.

— Обишао сам све фабрике хартије на свету, пропутовао сам и Европу и Америку, и могу рећи да је све ово, што овде видите, и намодерније и нешто, чега на другом месту нема — пропратио је поносно г. Вапа.

Најмасивније од свега је одељење где су смештени огромни и огромно тешки казани за кување.

Ту долази 24.000 килограма гвоздене конструкције на квадратни метар.

И доиста се та тежина осећала. Казани ће моћи да за два сата припреме 21.000 кгр. сировине.

— Комбинацију је са машинама правио г. Хесе, Немац. Ова фабрика, то је његово дете — додавао је г. Вапа.

Фабрика ће бити у стању да израђује сада 2 вагона хартије дневно, а само додавањем извесних машина, за које је простор под кровом већ остављен, моћи ће се капацитет повећати на 4 дневно. Цени се да годишња потрошња хартије у земљи не прелази 300 вагона.

Цела продукција хартије, од момента када се крпе у специјалном одељењу сортирају, до момента када хартија почне да осушена на ваљцима излази и да се обавија у ролне, трајаће укупно четири сата. За четири сата од крпе добијете готову, и охлађену хартију, на којој ће те одмах моћи да пишете. Готова, израђена хартија обавија се на ваљке, излазећи из процеса, брзином од 2 метра хартије у секунди.

За целу фабрику неће више бити потребно од 150 радника. Радиће три смене по 150 радника. Са истим капацитетом друге фабрике не би могле да раде без 1000 радника. У београдској фабрици уведене су све најмодерније и најсавршеније машине. Радници су ту да контролишу машине. Иначе све иде аутоматски, и само ложење угљем.

У одељењу за сортирање и у споредним одељењима, а понешто и у отвореном простору лежале су већ многе бале крпа, готове сировине. У недостатку старе јуте и џакова, употребљаваће се и рогоз. У откуп старудије фабрика ће издавати сигурно 14 милиона динара годишње.

— То ће свакако подићи цене и старој новинарској хартији, — те и рентабилност новинарства — додавао је наш уредник.

Фабрика ће гутати 1.300 вагона угља годишње, или 3 и по вагона дневно. Управа, коју чино г-ђа и г. Вапа и нико више, већ је у преговорима с нашим рудницима и они су почели слати мустре.

Воде требаће фабрици дневно на око 12 милиона литара, и то филтриране воде. Уз сам железнички мост подигнута је инсталација, у којој је уведена Сава. Предвиђен је чак и случај да Сава падне најниже. Доводни канал, којим се вода из Саве уводи у инсталацију, нижи је за метар и по од најниже водене површине. Савска вода се филтрира и употребљава се за то иловача. Воду филтрирану одводе подземни канали у фабрику, где се она диже двадесет пет метара у вис.

За угаљ и сировине и друго, подићи ће се и кеј, приличне дужине. Камен је већ на месту. Поставиће се и кранови, за истовар и утовар робе и угља. То ће стати милионе,

а биће први кеј у Београду, и њиме ће се моћи да служи и држава, према нарочитом уговору, по коме је г. Вапа добио оних шест метара обале у дубину, на којој се диже кеј.

Доћи ће десет или петнаест стручних чиновника. Чеси, Аустријанци и Немци.

— У чаршији се, г. Вапа, прича да Ви имате овде уложен и страни капитал, аустријски или енглески — запитао је наш уредник.

— Незнам ко те гласове протура, али Вам могу рећи да је све, што је овде, моје и ничије више. Знате, то је постало готово у моди сумњати у све, и виђати туђе руке и онде где их нема.

Предузеће је, одиста, велико и човек би се изгубио у цифрама, кад би стао да рачуна, шта све то кошта. Приближно, рекао је г. Вапа — пошто рачуни још нису закључени — утрошено је преко 40 милиона динара.

— Колико сте кредита имали код Народне Банке — запитао је наш уредник.

— На жалост, ја га нисам имао. Сви га имају. Увозна трговина нарочито. Тражио сам у своје време 4 милиона од Народне Банке; одобрили су ми 2. Одговорио сам им да сам ја тражио 4 — и на томе се свршило.

За цене су се већ почели да распитују. Пре неки дан дошла је и мустра из Америке: тражила се цена за 10 вагона хартије специјалне. Већ су се јавили предузимљиви пословни људи из Египта, Бугарске, Турске и Грчке, и тражили заступништва. Добили су их. Писма, у којима се траже цене, одговарају се. Цене ће бити послате чим се уреди лабораторијум, и чим хемичар отпочне посао. Мустре се задржавају. Цена сировини у земљи је ниска; хартија, крпе и отпаци су врло јефтини, нешто због високе извозне царине, а нешто због стварне забране извоза крпа, за потребе индустрије. С друге стране, на хартију се плаћа доста висока увозна царина, а то ће омогућити хартији произведеној овде да успешно конкурише страној на домаћој пијаци.

Био је у фабрици и г. Н. Пашић, са г. д-р М. Стојадиновићем.

— Дошао сам и ја да видим ову нашу фабрику — каже нам г. Вапа да је рекао г. Пашић, али пре него што се попео на трећи спрат!

Долазили су и Швођани, да разгледају фабрику. И г. Беранже, који је скоро био у Београду, обишао је фабрику. Није му се нарочито свидело што су машине махом из Немачке, али је признао да њих, на жалост, нема у Француској.

У фабрици ће се, поред хартије, моћи да израђују и водотисци — слепа слова. За државне потребе ова је хартија потребна и практична, зато што се тешко, скоро никако, не може производити на другом месту, и друго што ће се моћи да контролише и да се види, ко употребљава државну хартију. Г. Вапа има амбицију да покаже да се код нас могу израђивати новчанице. (Треба додати да г. Вапа није инфлациониста).

Поред свих ових корисних ствари, што фабрика хартије доноси, њено скоро отварање значи и добитак за земаљску одбрану и то специјално због целулозе.

— Надам се да ћу вам 1 децембра моћи већ да покажем целу фабрику у погону — опростио се г. Вапа.

„Балкан“ — Београд. Бр. 227. од 20 VIII-1923. г.

Једна нова наша индустријска тековина.

Шта све може здрава памет и прегалачки дух! — Фабрика хартије Милана Вапе.

Кад је, давно пре рата, дошао у пеленгирима, мали и незнатан, у престоницу није имао пет пара у џепу, али је имао нешто више од тога, чврст карактер, вољу и несаломљиву енергију. И почео је да ради.

Било је тешко у почетку. Јер је он био поштен. А само лопуже на стотине, згрћу милионе. Он то није могао. Али се све више дизао.

Данас Милан Вапа стоји на челу наших индустријских предузетника; с пуним правом, најпосле, на њихову част, и на част нашег индустријализма, који је у пуном развоју.

Разгледали смо јуче његову последњу тековину; тековину у којој су нагомилани резултати свег његовог досадашњег труда, његовог физичког и умног капитала. Нова фабрика хартије, подигнута крај саме жел. пруге, у непосредној близини Саве, — прва по капацитету производње и величине, не само у нашој држави, већ и на Балкану, јесте, у опште, једно ремек дело своје врсте. Човек не зна чему пре да се диви. Оним огромним „холандерима“ и „ваш-холандерима“ који испуњују други спрат, главним машинама за прераду, које, у једном низу, испуњују простор од 55³ метара, или огромној електричној централи, у којој главни точкови теже око 20.000 кг., а њихова челична осовина 5.000 кг. Електрична централа, ове фабрике, може, комотно да осветли цео Београд. Генератор има 650 коњских снага. Главне машине које могу да приме 36 кубика штофа, материјала у прераду, јесу најновијег, последњег модела. Биле су, 1911 године, изложене у Турину, на светској изложби, и добиле неколико награда. И разумљиво је, да служи на част нама, да наша фабрика хартије, данас, располаже најмодернијим машинама, онаквим, какве нема ниједна слична, у Европи.

Та чињеница, у главном, подржава уверење г. Вапе, да ће својом робом моћи, и по квалитету и цени, да туче све стране конкуренте. А радиће се све врсте хартија, почев од оне најфиније, за писање, са воденим отиском, па до оне најгрубље за паковање.

Дневна израда износиће два вагона. Рад ће почети у октобру.

Намеће нам се, сада, на крају, једно поређење.

Напоредо са зградом за водовод, коју, за потребе целога Београда, подиже наша општина, подиже и г. Вапа своју.

Али како бедно изгледају оне општинске инсталације према овима, г. Вапе. Они, тамо, имају два мала, расходована филтра, за пречишћавање воде, а г. Вапа, четири огромна, најмодернијег система, са пречником од 5 метара. Зграда општинског водовода, посве нехигијенски зидана, захвата, једва, простор од 1000 кв. м., док ова фабричка покрива 1800 кв. м. Доводне општинске цеви имају, у пречнику, 20 кв. см., а г. Вапине 60 кв. см,!

Али, о овоме последњем, мисли и стара се бар и једна глава, а о оном првом — ни једна.

Још једно поређење.

Водећи строго рачуна о хигијенским условима, г. Вапа је подигао и нарочито, врло велико купатило, с тушевима, за раднике. Одељења за рад беспрекорна су, у томе погледу, високи прозори, вентилатори, дуги ходници, високи сводови. Али нешто, ипак, смета.

Чувена фабрика Вшетечког „прва на Балкану“ није, ни до данас, успела да направи одводне канале за нечисту воду, која се преко целога дана излива по једном узаном прокопу. И та страховито смрдљива вода, устојала, пуна црви и другог барског гада просто дави тамо свет. А пролази баш уза саму фабрику г. Вапе.

Тако је то, обично, кад ко воле паре само због — пара.

И мало чудно, због тога, одскаче онај идеализам трудољубивог г. Вапе изражен у великом нацису на бочном фронталу фабрике.

„Ради и живи, али подај и другоме да живи“!

„Трибуна“ — Београд. Бр. 186. од 21-VIII-1923 год.

Наша домаћа индустрија.

Фабрика хартије г. Милана Вапе.

Пре два дана имали смо прилике да обиђемо нову фабрику хартије г. Вапе, која се подиже између два крака железничке пруге, која се рачва од Савског моста. Све радове лично води сам сопственик, који долази у ред наших највреднијих индустријалаца. У цело предузеће, изграђено на најмодернијој основи, до сада је инвестирано преко 30 милиона динара. Лице фабрике гледа на Топчидерски друм, а са стране су оба крила. Зграда је двоспратна са врло укусном фасадом, док су крила нешто виша. Сопственик фабрике провео нас је кроз сва оделења своје фабрике, дајући нам потребна обавештења. Провео нас је кроз сва оделења, показујући нам све модерне инсталације. Од великих казана, који ће трошити три вагона угља дневно, и од лепо и солидно израђене електричне централе од 250 коњских снага, до оделења где ће се сировине чистити и прерађивати, свуда су машине и само машине. У ту, споља тако скромну зграду, смештено је машина у тежини два милиона килограма (око 200 вагона). У једној фабрици која ће дневно производити око 20.000 килограма хартије и 10.000 килограма целулозе биће свега око 150—160 радника, заједно са стручњацима. Све ће радити машине, свуда је примењена техника. У оделењу за класификацију хартије на пример, биће 40 раденица, али су примењени најновији проналасци, тако да су хигијенски услови најповољнији. На пример вентилатори, којих у овом оделењу има четири, зими су радијатори за централно грејање. Ти радијатори лети врше дужности најсавршенијих вентилатора и једнако пречишћавају ваздух, у хигијенски саграђеној дворани.

Планови за ову фабрику израдио је чувени немачки стручњак Хесе, који је све предвидео. По капацитету, ова ће фабрика бити прва у нашој држави и на Балкану. Инжињер—Немац који нам је давао нека објашњања о машинама каже, да у Европи има много већих и богатијих фабрика, али да ниједна није овако модерна.

Ова фабрика је особито од великог значаја за нашу земљу, јер ће подмирити потребу у свима врстама хартије, коју смо до сада морали увозити из иностранства.

У левом крилу зграде смештен је велики резервоар за воду (90 кб. м.) који је висок 25 метара, да би вода која из њега долази имала потребан пад и снагу. Одатле су улази у оделење, где се сировина кува, па у оделење где се бели и сече и онда у оделење где се прави хартија. Ту је огромна машина дуга 55 метара. Одатле се иде у оделење за намотавање и паковање хартије. Свуда су инсталиране најмодерније машине, које штеде људску снагу, јер са њима управља једна или највише две особе.

Затим смо видели водовод, који се гради на Сави, неколико метара више Савског моста. Он ће давати 12 милијона литара воде дневно. Та ће вода бити филтрирана и у ту се сврху граде четири велика филтра.

Ми смо до сада имали фабрике хартије у Вевчи код Љубљане, које су давале око 600 вагона (и то лошији квалитет) хартије годишње. Ова београдска фабрика даваће око 750 вагона хартије и 300 вагона целулозе и то бељене. До сада смо ми имали неколико мањих фабрика целулозе, али су оне производиле небељену целулозу и због тога ми од тога нисмо имали никакве користи. Ова ће фабрика задовољити сву земаљску потребу у целулози и хартији, а осим тога ће много остати и за извоз у Бугарску, Албанију, Румунију, Грчку и Турску.

За нас, београдску штампу, као и у опште за сву штампу у земљи ова фабрика је од првокласног значаја. јер ћемо новинарску хартију добијати за 20—30 од сто јефтиније, и то је све сатиниран—холцфрај папир.

Фабрика ће почети рад 1-ог октобра ове године и то ће бити значајан дан и за наше листове, који су до сада муку мучили са набавком хартије.

Десетогодишњица Фабрике хартије Милана Вапе

Пре десет година доле, на крају улице Милоша Великог, испод зграда београдске железничке станице, преко пруге Београд—Ниш била је само једна пуста пољана, сва запуштена и зарасла у коров. Нико није придавао неку важност том, не великом, парчету земље.

А данас? — Данас уздиже се на том парчету земље творевина једне јаке воље, једног непопустљивог и жилавог хотења, — *Фабрика хартије Милана Вапе.* Воља и непопустљиво хотење г. Милана Вапе створили су једно предузеће, којим не треба да се поноси само Милан Вапа и Београд, већ цела национална привреда наше простране Отаџбине, јер ово предузеће спада у ред најјачих предузећа у средњој Европи.

Није вештина и успех г. Вапе у томе што поседује то предузеће. Успех лежи у оним жилавим борбама г. Милана Вапе, јер се десет година он борио да то опстане, да буде оно, што је он хтео и што је при првом удару пијука 1921 године замислио.

Прва десетогодишњица овог великог предузећа претставља сигурно веће напоре г. Милана Вапе, него што су били његови напори у ранијим годинама живота, када је као мали дечко са торбом на леђима из једног села Шумадије кренуо у непознати свет, вођен вољом да успе не само себе ради већ и ради других. Тај његов напор најбоље је изражен у оном натпису фабрике: „Ради и живи и дај другом да живи." —

Горње изрека била је његово гесло у досадањем животу, а то важи и за будућност, јер колико год је ово предузеће донело материјалне користи г. Вапи, исто су толико добили и други.

Мучећи се у младим годинама г. Вапа је врло често осетио шта значи немати и зато сви невољни налазе данас код г. Вапе своје топло окриље. Он са својим радницима поступа као са својом браћом и често ћете га наћи где, засуканих рукава, ради заједно са својим радницима у фабрици. Као најбољи доказ горњем тврђењу може послужити г. Вапина конференција са његовим радницима од 23 августа, када га је целокупно фабрично особље акламирало са највећим одушевљењем.

Ова тековина г. Вапе није само његова већ и целог културно-привредног Београда и зато треба сви да се поносимо оваквим предузећем и радом његовог власника г. Милана Вапе.

Са наше стране, а то, мислимо, мисле и сви други индустријалци, најтоплије честитамо г. Милану Вапи на десетогодишњици његове фабрике хартије.

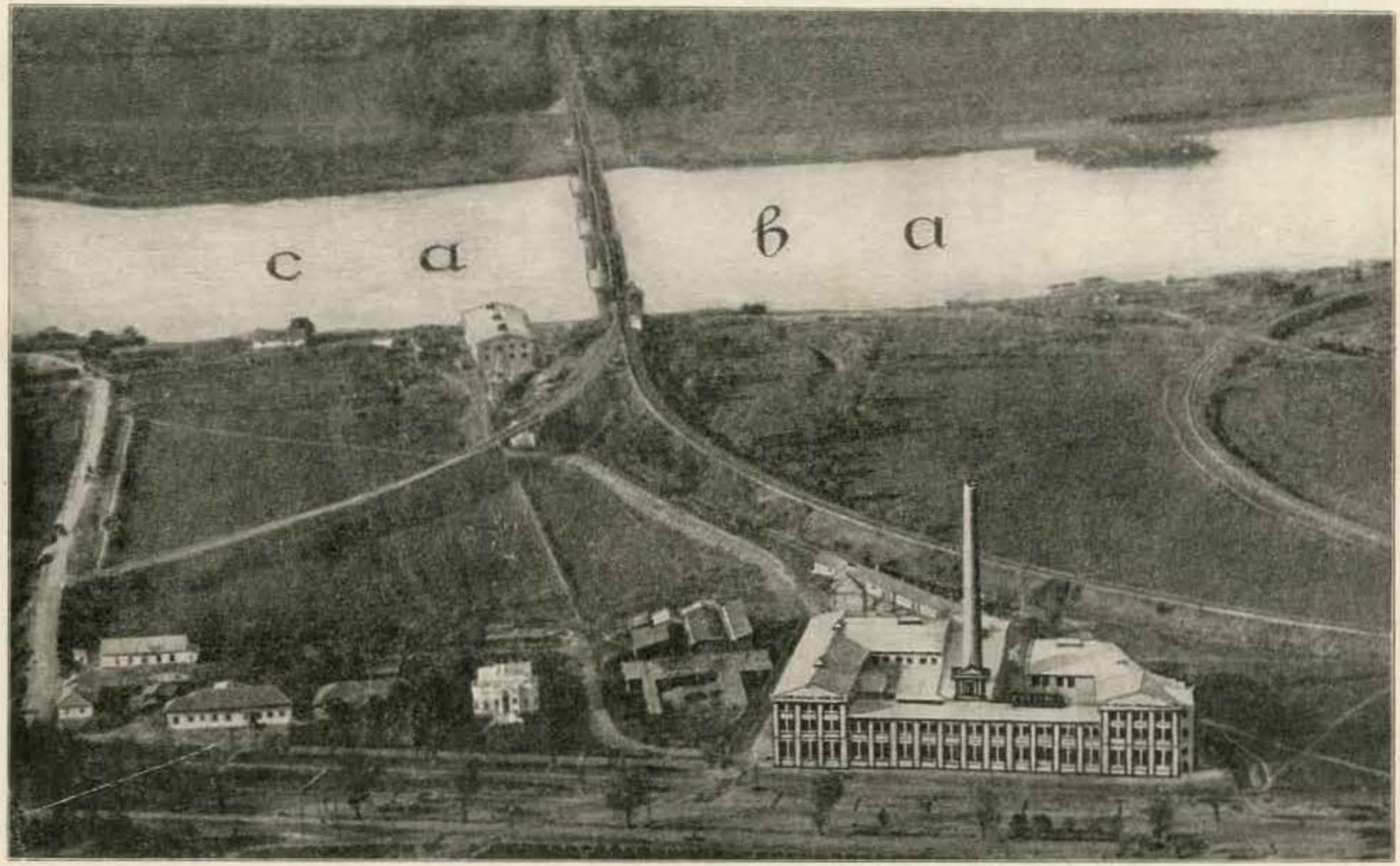

фабрика хартије Милана Вапе снимљена из авиона 1924 године

Државна штампарија Краљевине Југославије.